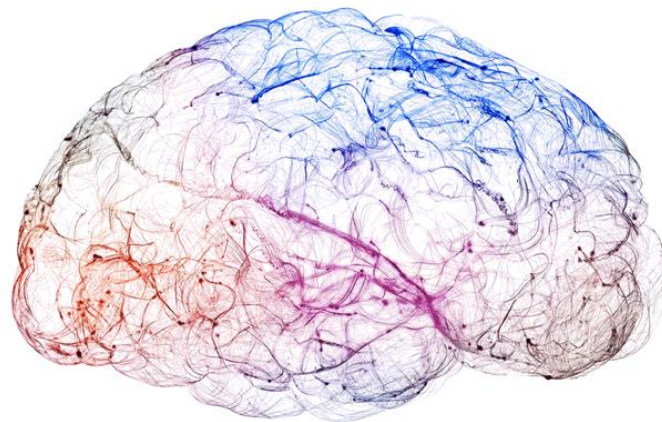

AUTISMENS NEUROPSYKOLOGI

molis

Lea Rosenquist // Psykolog // lea@molis.dk // 60 61 58 43

OM DENNE DAG

- I får slides og materialer ved at gå ind på:
www.molis.dk/neuropsychologi
 - "Hemmelig" adresse, fjernes igen om 2 uger
 - Her er også link til evaluering – vi værdsætter feedback 😊
- Spørgsmål er velkomne undervejs
- Litteraturliste er bagerst

OM MIG

- Lea Rosenquist
- Psykolog, cand.psych.aut.
- Speciale i neuropsykologi
- Molis, psykologisk praksis i København, Solrød Strand, Hillerød, Holbæk, Aarhus og Odense
- Terapi, rådgivning, supervision, undervisning
- Autisme, Aspergers syndrom, ADHD/ADD, Tourette, OCD (tvangstanker og –handlinger), angst, depression, selvskade, spiseforstyrrelser, stress, skolevægring, afhængighed, sanseforstyrrelser, søvnproblemer, kravafrvisning (PDA), pigeprofilen, madproblematikker
- Hvis I ønsker mere viden:
 - Nyhedsbrev på www.molis.dk (→ Kontakt & praktisk → Nyhedsbrev)
 - Instagram: [molis.dk](https://www.instagram.com/molis.dk)
 - Facebook: [Molis.dk](https://www.facebook.com/molis.dk)

PROGRAM

10.00: Velkomst

- **Viden om autisme og hjernen**
- **Kortex: den tænkende hjerne**

Frokost 12:30

- **Limbiske system: den mærkende hjerne**
- **Balance og forbundethed i hjernen**

16.00: Tak for i dag

DIN HJERNE ER HELT DIN EGEN

- Vores hjerner ligner hinanden
- Ingen hjerner er ens

Autisme

- Neurologiske træk associeret med autisme
- Ingen hjerner med autisme er ens

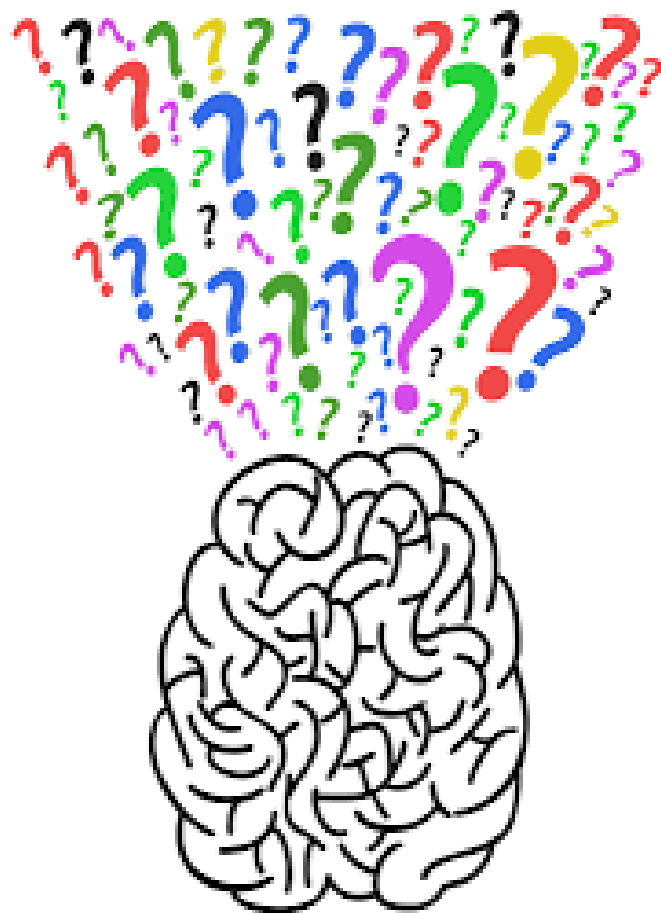
”

Når du har mødt én person med autisme, har
du mødt én person med autisme.

“

DEN KOMPLEKSE HJERNE

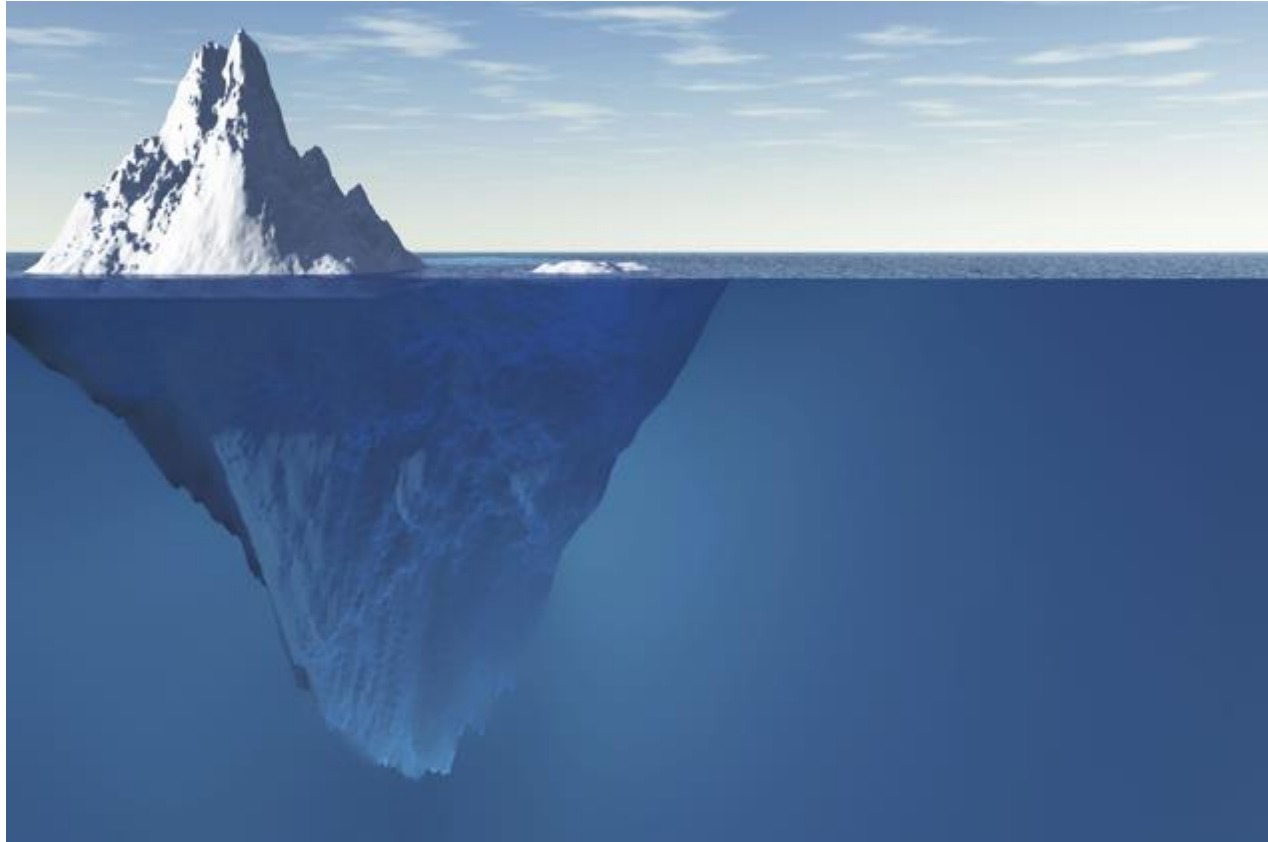
- Vi ved utrolig meget om hjernen
- Vi ved stadig utrolig lidt om hjernen
- Vi lærer stadig mere og mere

Generalisering //
simplificering:

- Arbejdshypoteser:
 - fokus
- Forklaringsmodeller:
 - selvforståelse og fælles sprog
- Redskaber + strategier

ISBJERGET

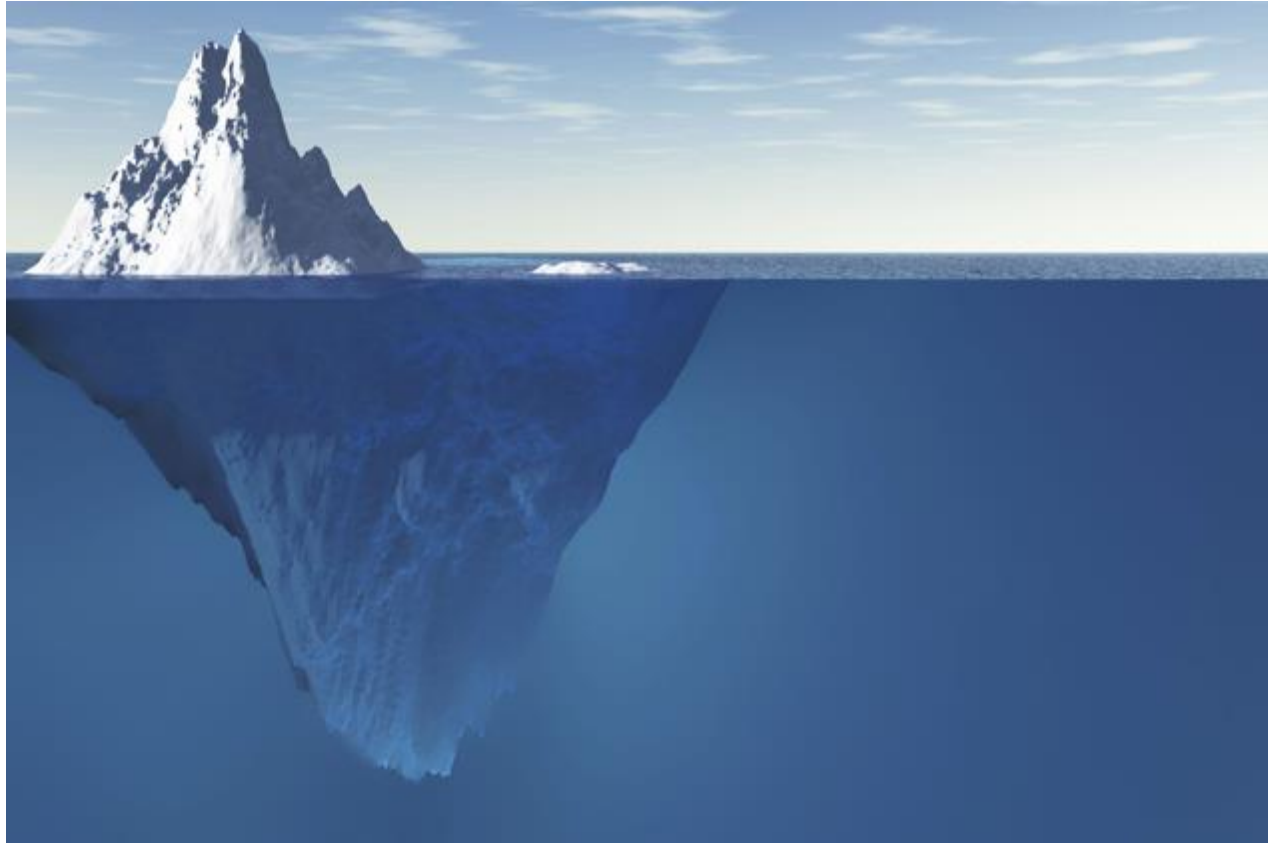
Adfærd

Personlige forudsætninger:

- Kognitivt
 - Socialt
 - Funktionelt
 - Intellektuelt
 - Modenhed
-

- Neurobiologisk

ISBJERGET - AUTISME

Adfærd

- Detaljeorienteret
- Konkret tænkning
- Ensidigt fokus
- Rigiditet og rutiner
- Forestillingsevne
- Logisk og analytisk
- Sansefølsomhed

- Neurologiske mekanismer

TILSTAND ELLER FORSTYRRELSE?

HJERNEN OG AUTISME

1-100 hjerne: Neurologiske teorier om autisme

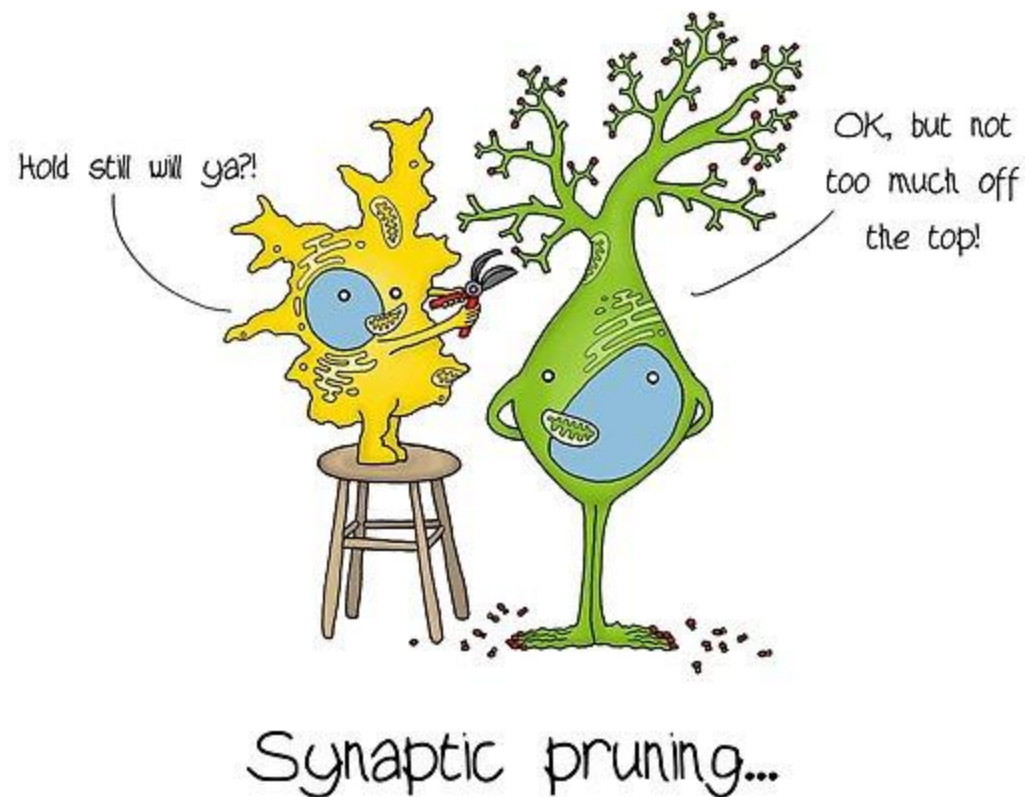
HJERNEMODNING

Det nyfødte barn:

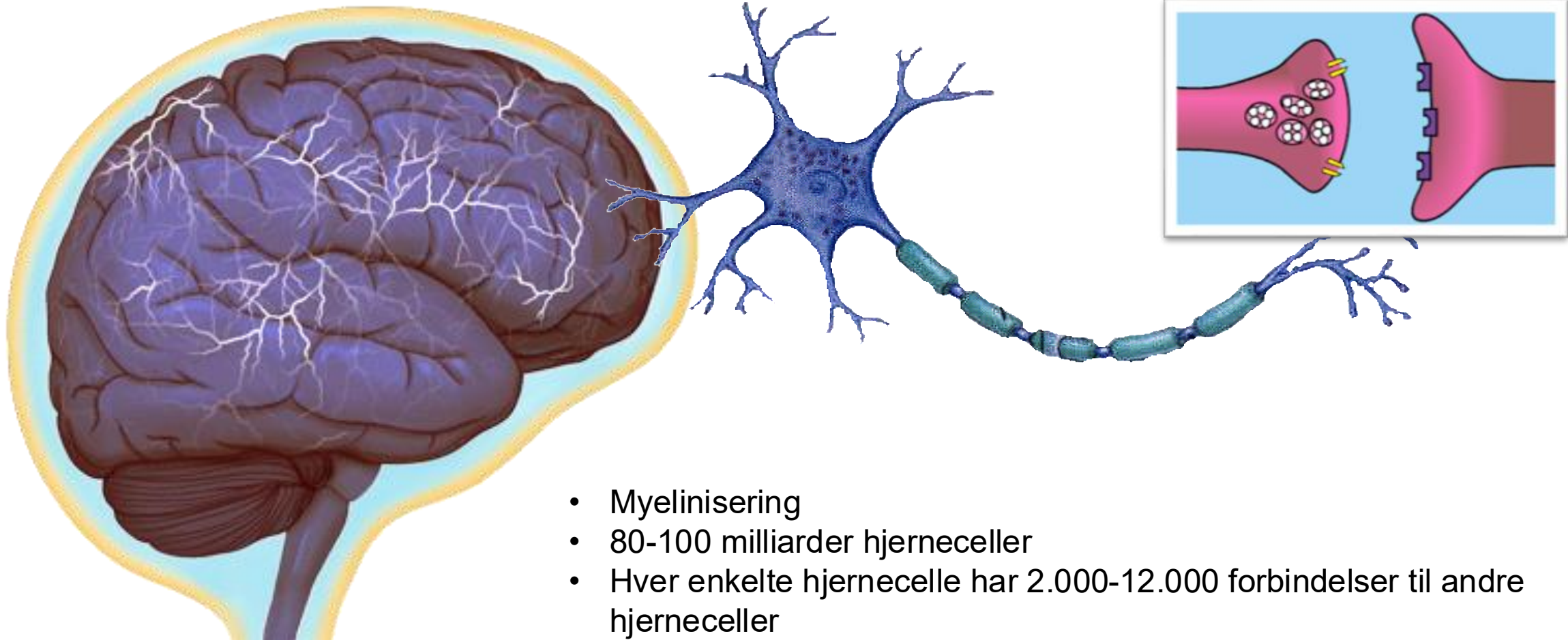
- Hjernens udviklingspotentiale er så stort, at det aldrig fuldt ud vil kunne realiseres

Det 2 årige barn:

- Hjernens massefylde er reduceret med 40% via celletab og synaptisk pruning (elimination/beskæring)

NYE STÆRKE FORBINDELSER

- Myelinisering
- 80-100 milliarder hjerneceller
- Hver enkelte hjernecelle har 2.000-12.000 forbindelser til andre hjerneceller

HJERNEMODNING VED AUTISME

Forstørrede hjerner:

- Kraftig vækst i nerveforbindelser
- Tættere celler
- Flere forbindelser

Teorien bag:

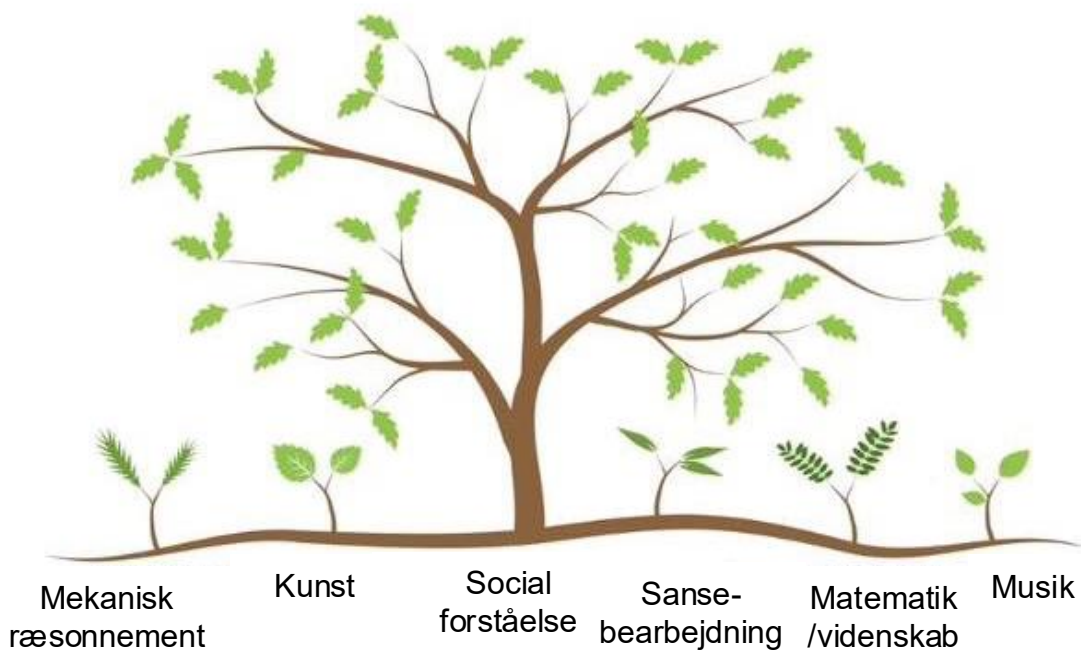
- Celleforbindelserne bliver ved med at udvikle sig
- Manglende reduktion i nerveceller og nerveforbindelser

Betydning:

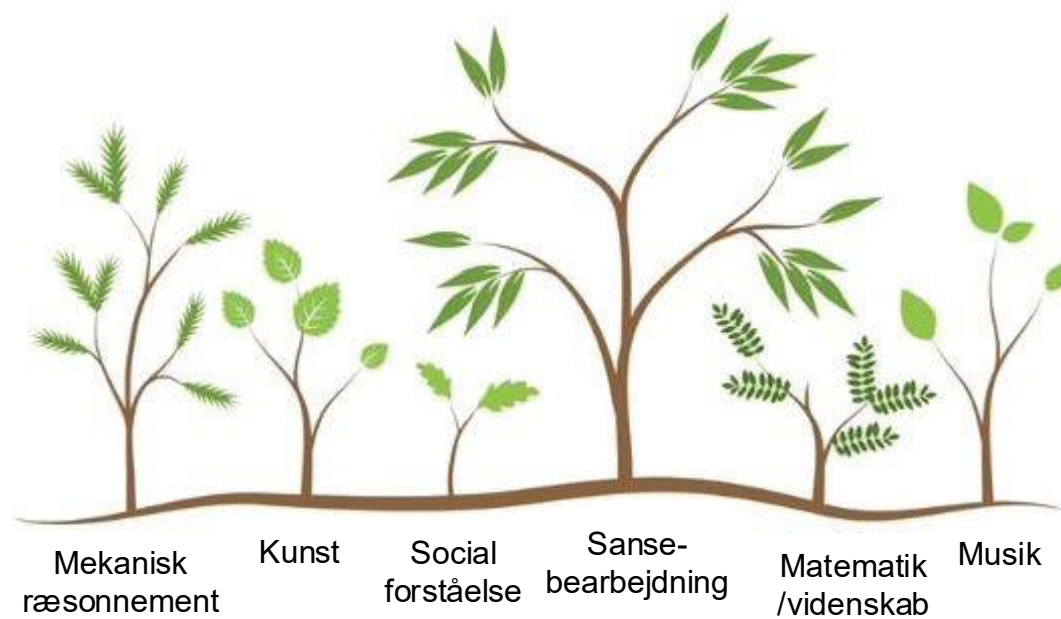
- Overload af information
- Stresset hjerne
- Anderledes kognitiv udvikling

NEUROLOGISK UDVIKLING

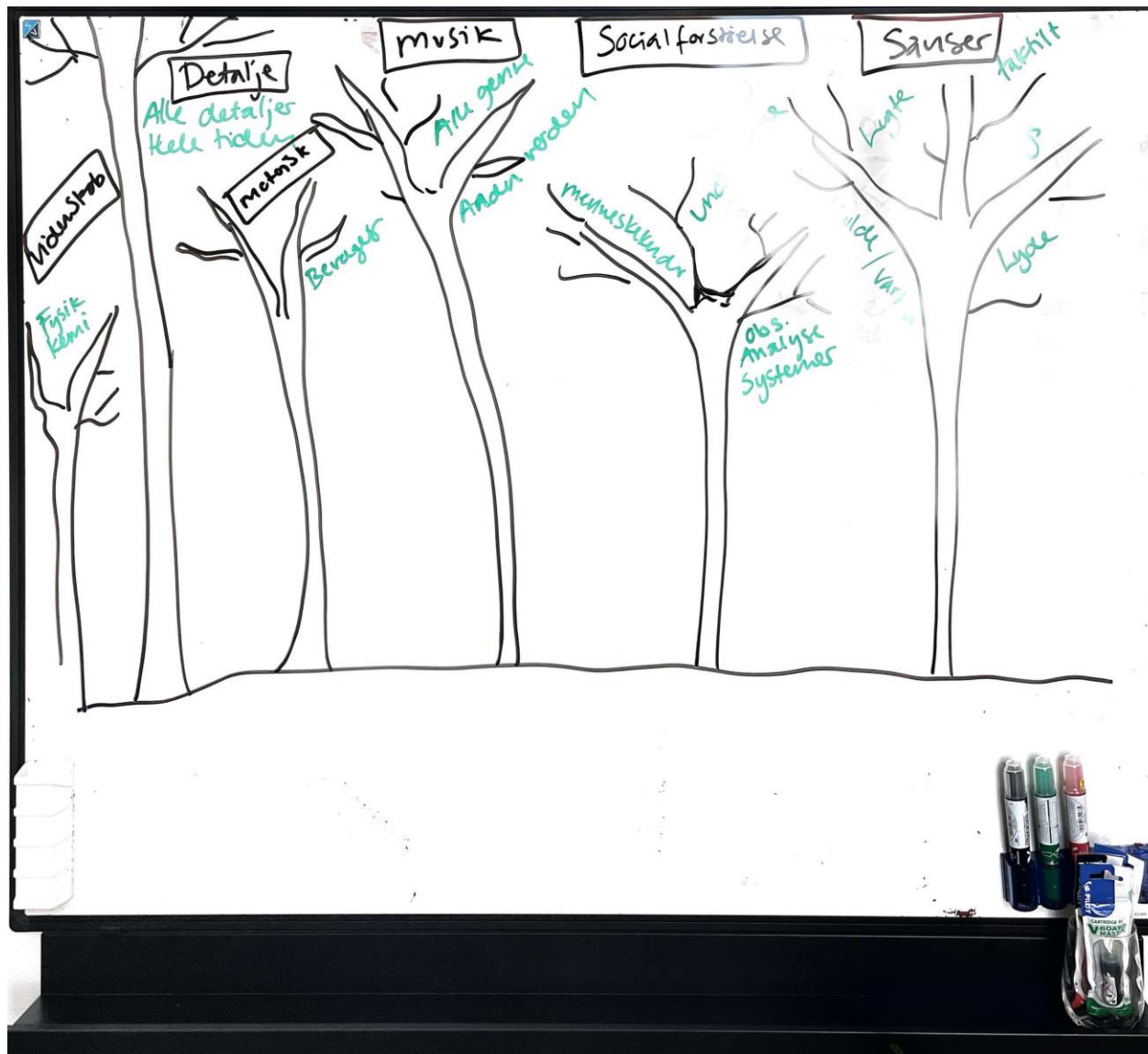
Neurotypisk

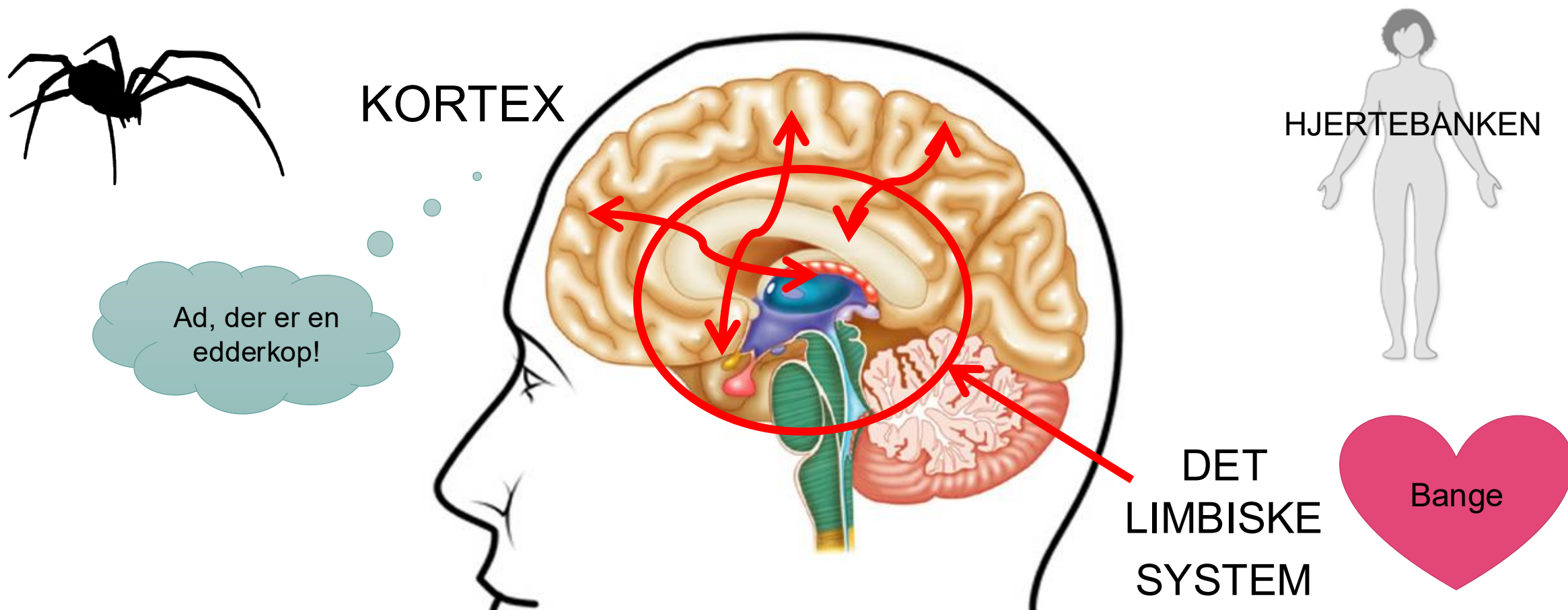
Autistisk

molis

HJERNENS NEUROBIOLOGI

DYSCONNECTIVITY

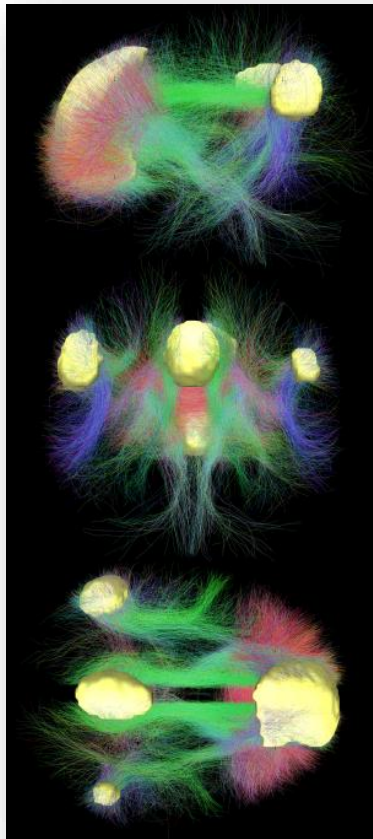
Hyper- og hypoconnectivity: flere og færre forbindelser

GRUNDTILSTANDSNETVÆRKET

- Default Mode Network

Aktivitet

- Hvile (ikke søvn)
- Opmærksomhed på vores indre (krop, tanker, følelser)
- Tænker på os selv – over tid
- Tankevandring

Ingen aktivitet

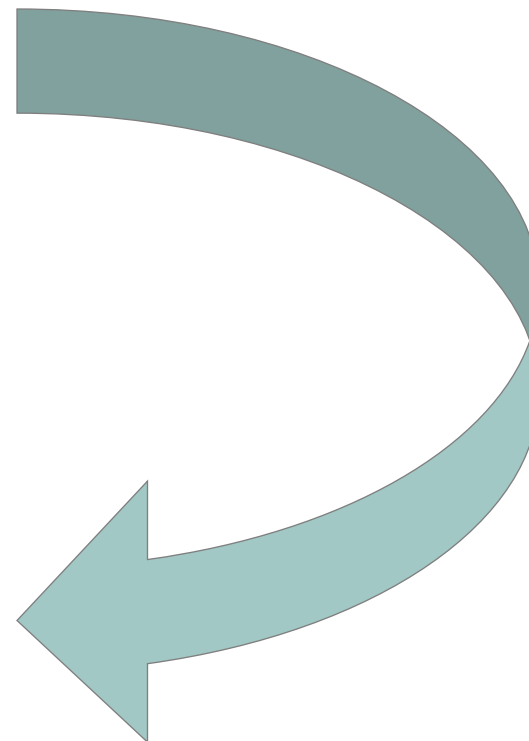
- Indlæring

Funktion

- Selvets repræsentation – mig i forhold til andre
- Refleksion over følelsesmæssige tilstande
- Autobiografisk hukommelse

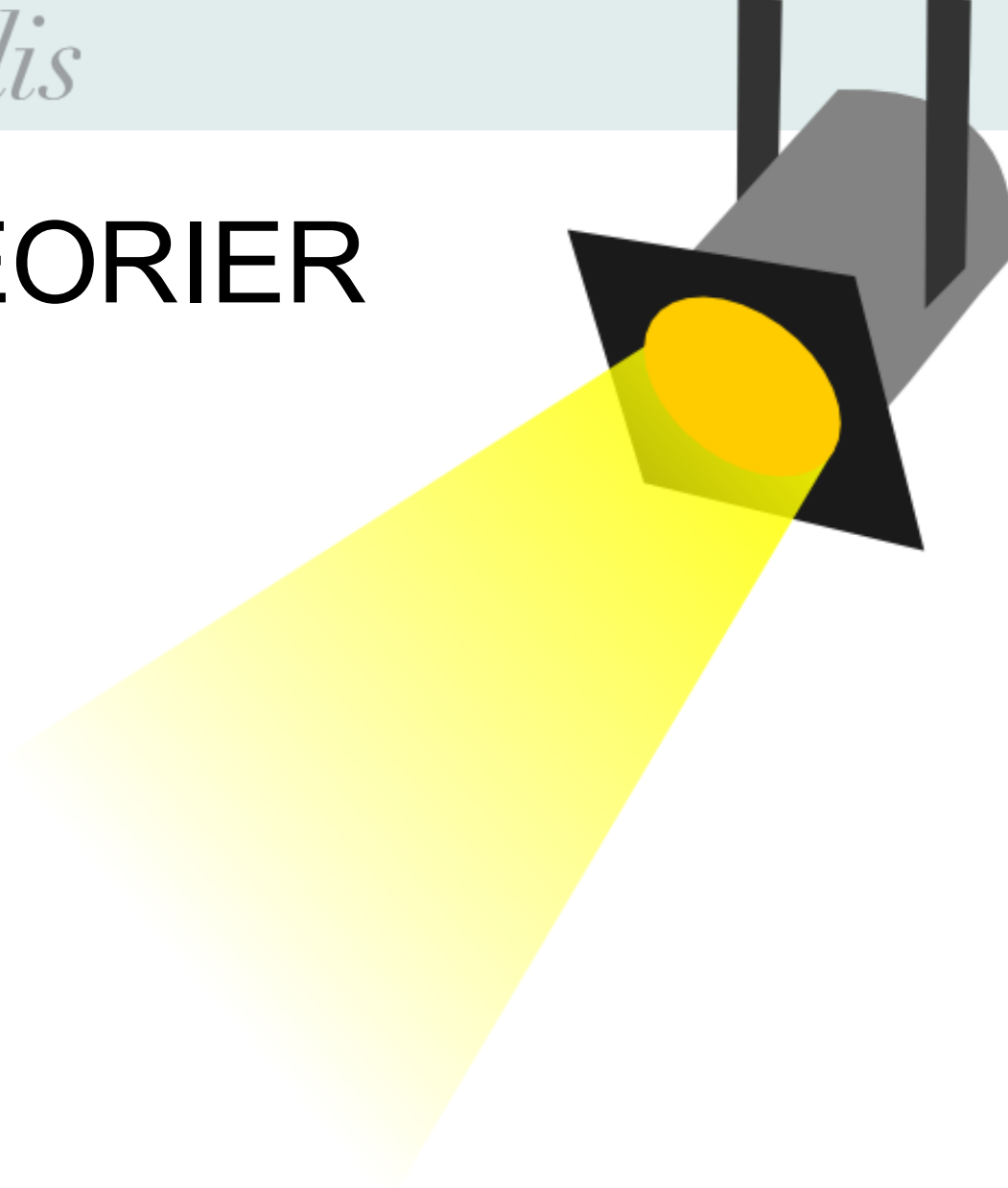
AUTISME & GRUNDTILSTANDSNETVÆRKET

- Anderledes aktivitet
 - Hypoaktivitet
 - Hyperaktivitet
- Svært at mærke sig selv
- Følelse af at være anderledes (/forkert)
- Hyperaktivitet: association med depression
- Ubehag ved fokus på sit indre

HJERNETEORIER

- Hjernemodning
 - Kognitiv variation og specialisering
- Forbundethed; *Dysconnectivity*
 - Anderledes kommunikation
- Grundtilstandsnetværket
 - Selvet i hjerne

REFLEKTION

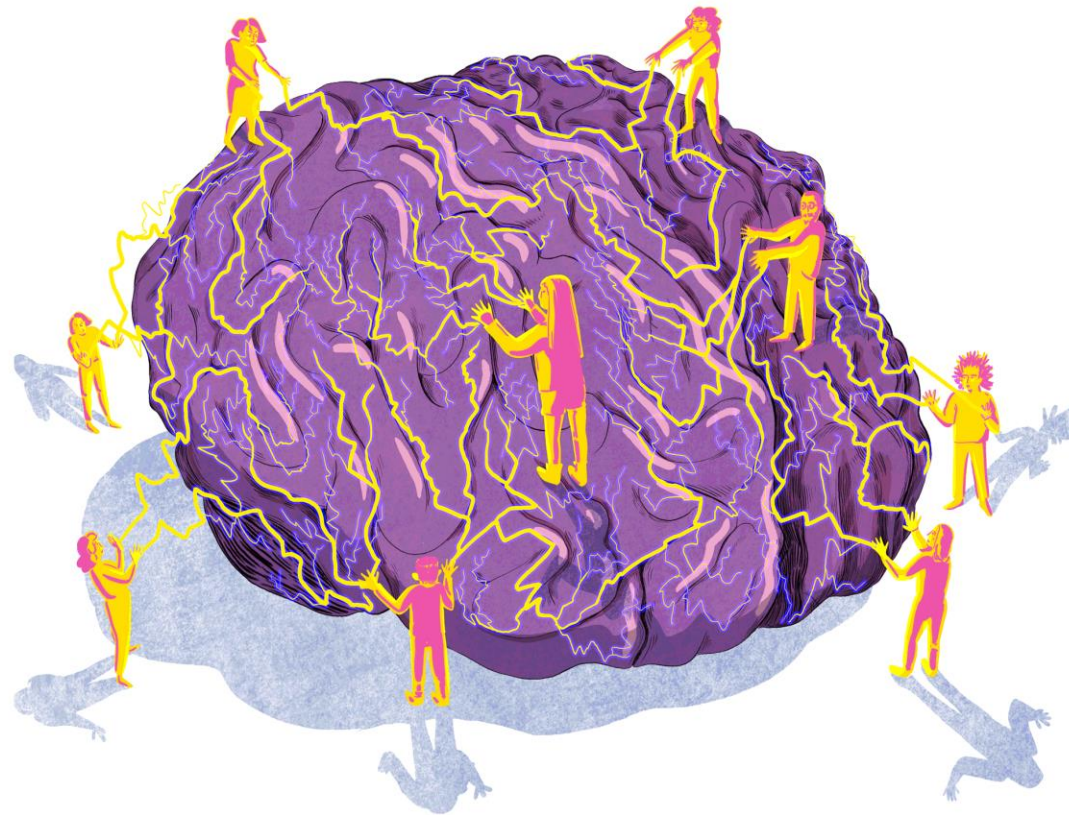
Tal sammen om eller reflekter for dig selv over:

1. De tre neurologiske teorier
2. Kan du genkende træk fra dig selv eller et menneske, du er i berøring med?

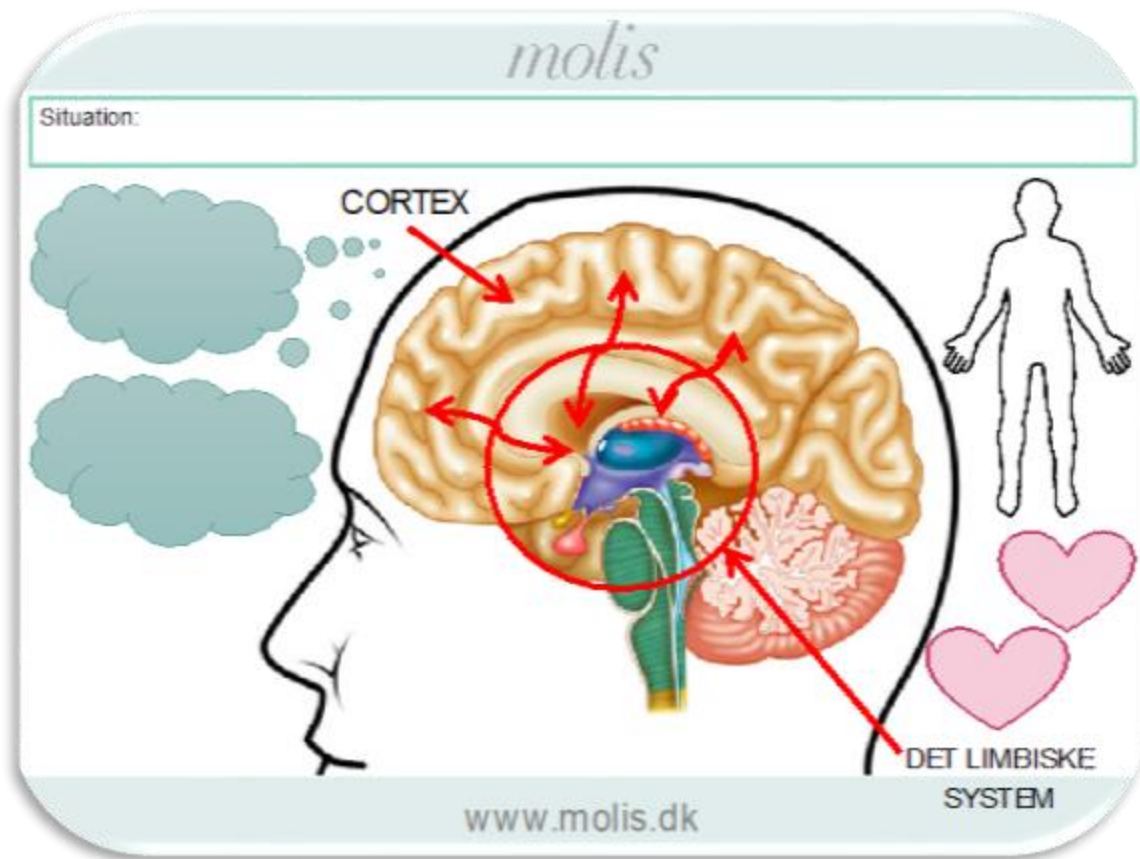
Teoretisk viden som effektivt selvforståelsesredskab
Teorierne passer ikke 1:1 på alle, så det vigtigste er at
gå på opdagelse i dem sammen / i sig selv

DEN FORANDERLIGE HJERNE

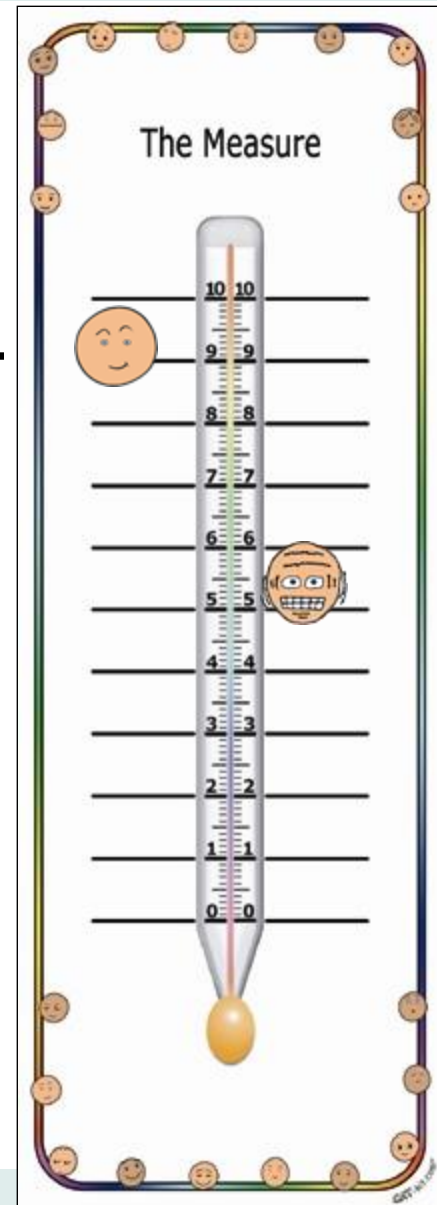
HJERNEN SOM REDSKAB

Glæde	Kærlighed	Tryghed	Nysgerrighed	Tristhed	Angst	Afsky	Vrede	Ensomhed
Glad	Kærlig	Tryg	Nysgerrig	Trist	Angst	Afsky	Vred	Ensom
Lykkelig	Hengiven	Tilfreds	Overrasket	Ked af det	Bange	Ubehag	Irriteret	Keder mig
Begeistret	Forelsket	Rolig	Interesseret	Deprimeret	Frygt	Modvillig	Sur	Udenfor
Opmuntret	Omsorgsfuld	Afslappet	Forbløffet	Bedrøvet	Utryg	Væmmelse	Aggressiv	Forladt
Optimistisk	Fornøjet	Lettet	Forskrækket	Ulykkelig	Bekymret	Forarget	Utilfreds	Usynlig
Henrykt	Vild med	Håbeful	Skeptisk	Urolig	Nervøs	Utilpas	Rasende	Svigtet
Munter	Lidenskabelig	Sikker	Uforberedt	Skuffet	Stresset	Genert	Frustreret	Overset
Ekstatisk	Elsket	Ubekymret	Tvivlende	Nedtrykt	Usikker	Modstræbende	Ærgerlig	Isoleret
<i>Eget ord</i>	<i>Eget ord</i>	<i>Eget ord</i>	<i>Eget ord</i>	<i>Eget ord</i>	<i>Eget ord</i>	<i>Eget ord</i>	<i>Eget ord</i>	<i>Eget ord</i>

DU KAN MÅLE FØLELSER

- Man kan være lidt glad, medium glad, meget glad...
- Nuancere følelser ved skalering
- Ikke alt eller intet
- Giver et visuelt billede af nuancerne i følelser og en forståelse af forandring af følelser over tid

molis

Situation:

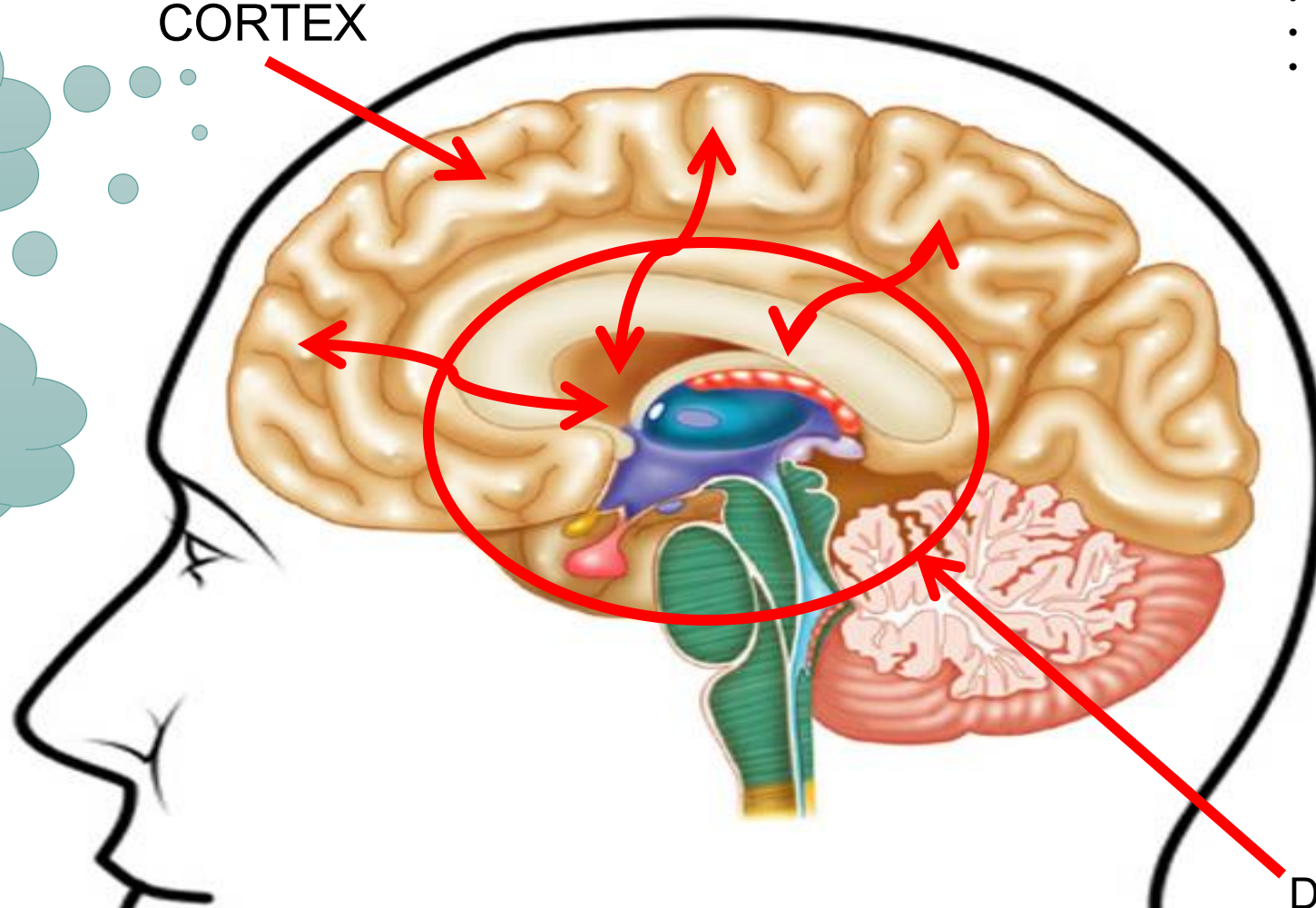
I frikvarteret i dag sad Emma og Julie og fnisede i hjørnet

De griner helt sikkert af mig.

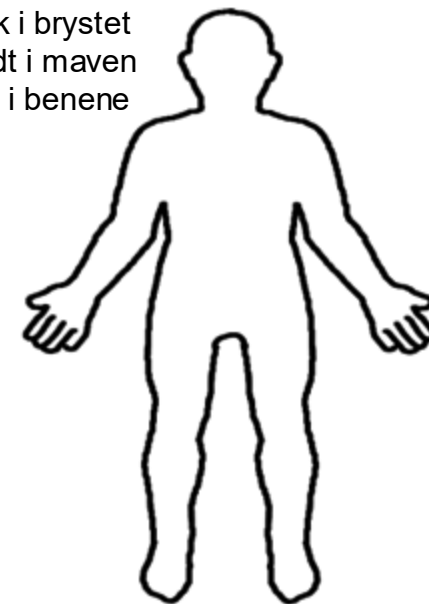
Måske synes de, mine nye hvide sko er kiksede?

Jeg er også altid helt forkert.

CORTEX

- Tryk i brystet
- Ondt i maven
- Uro i benene

Irriteret

Ked af det

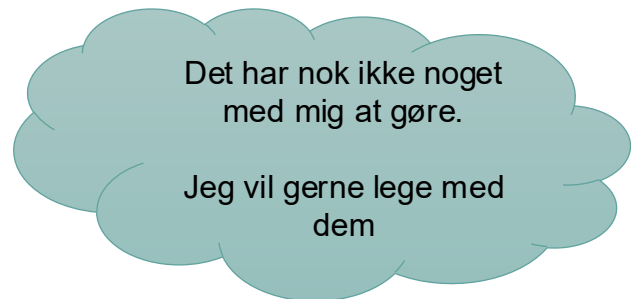
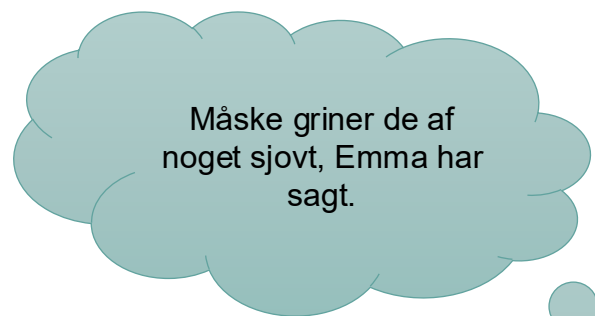
DET LIMBISKE
SYSTEM

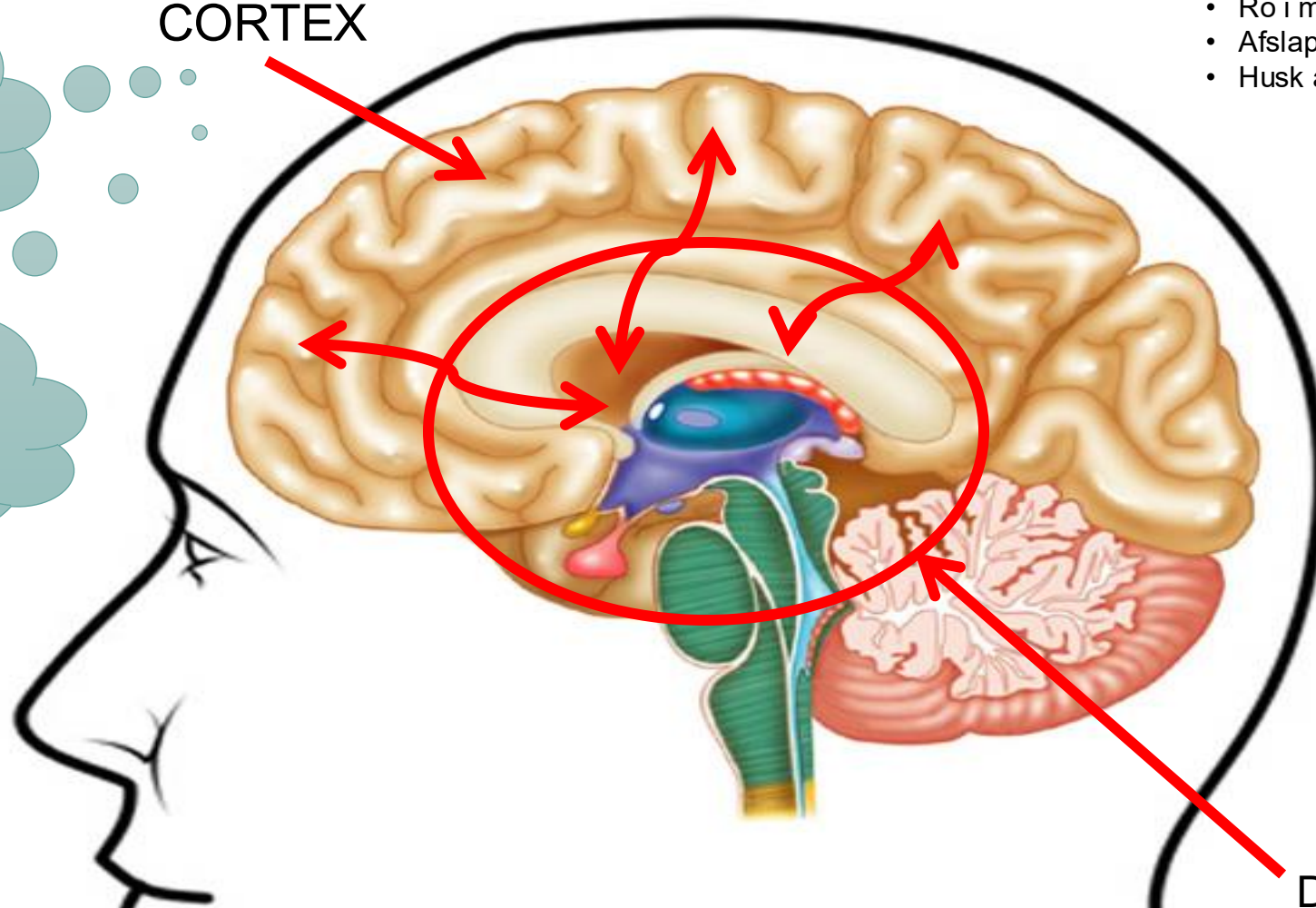
molis

Hvad kunne jeg gøre/tænke i stedet?

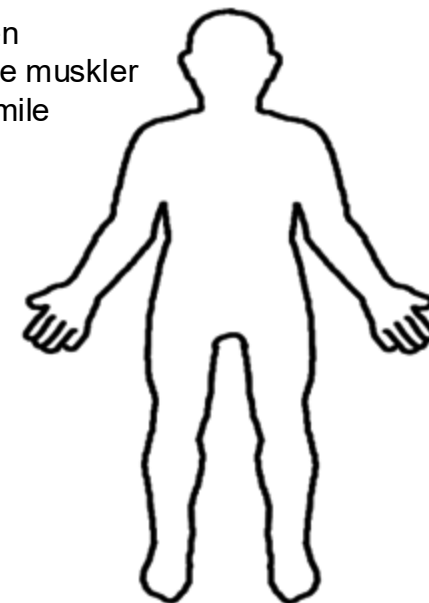
Gå hen og spørge, om de vil spille et spil

CORTEX

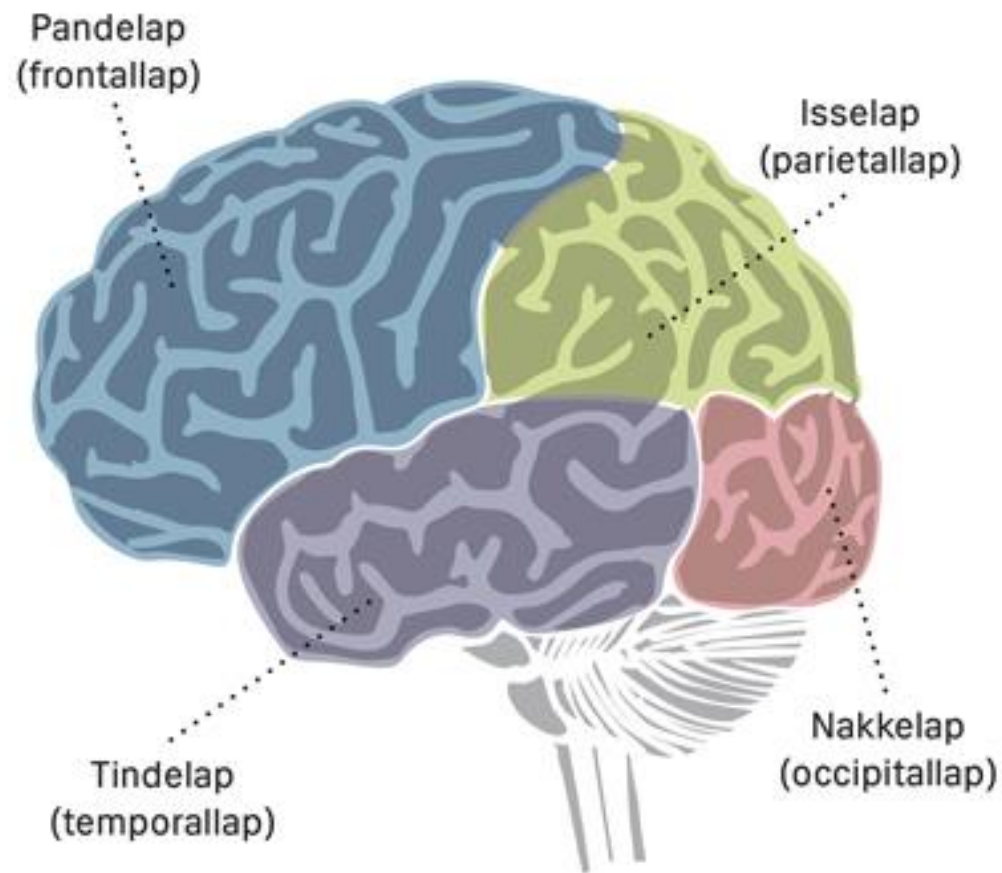

- Ro i maven
- Afslappede muskler
- Husk at smile

DET LIMBISKE
SYSTEM

KORTEKX – Den tænkende hjerne

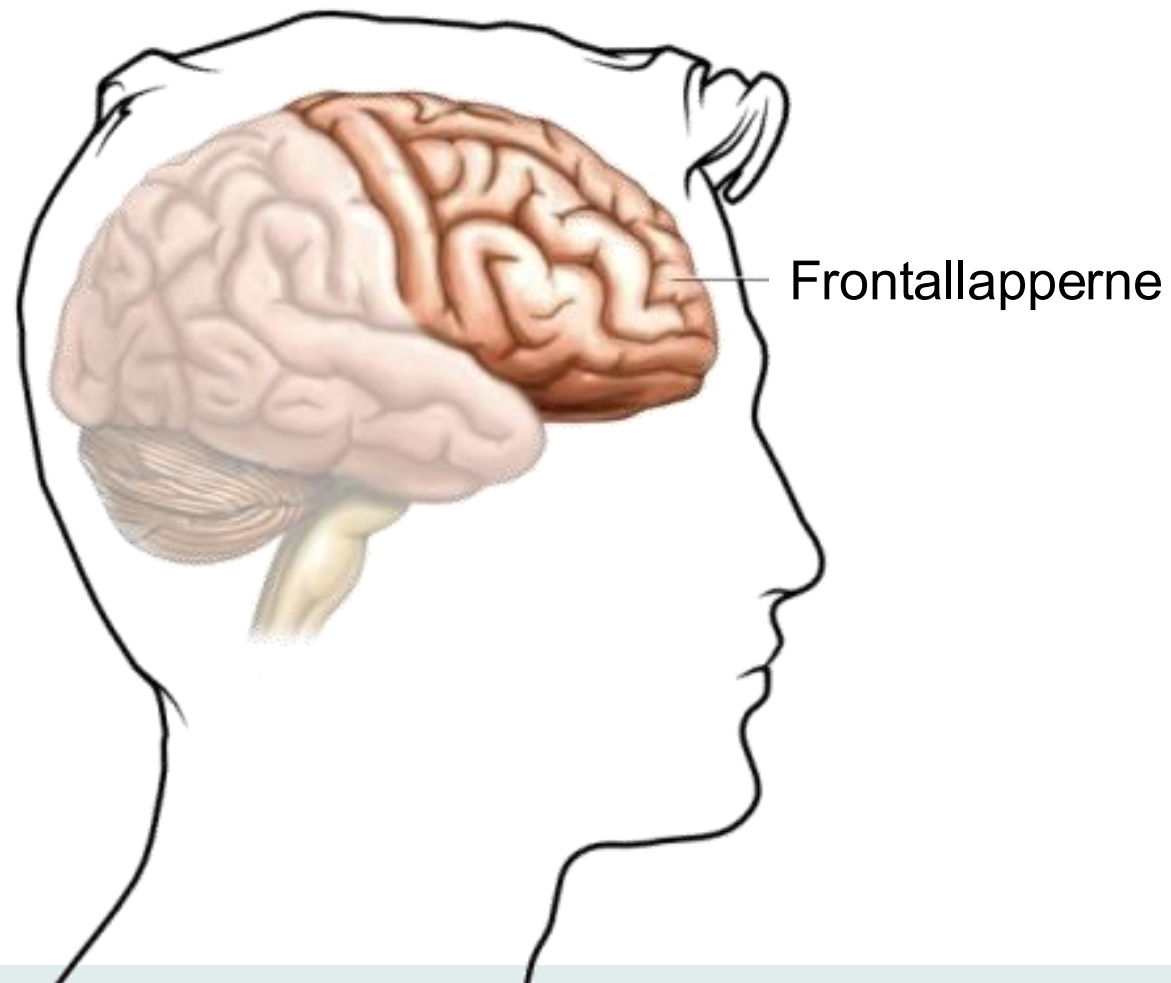
FRONTALLAPPERNE – Direktøren for det hele

Guider adfærd:

- Huske og vurdere
- Strukturere og prioritere
- Konsekvensberegne og planlægge
- Foretage skift
- Impulshæmme og behovsudsætte

Selvforståelse og sociale færdigheder

- Kende os selv
- Regulere os selv
- Mentalisere

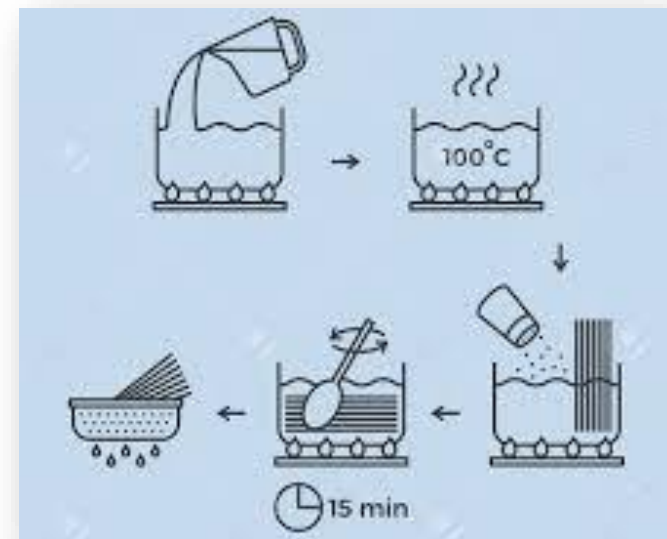
EN DIREKTØR OPGAVE

Vi **planlægger** hvad der skal købes ind:

Pasta, kød, gulerødder, løg og dåsetomat

Vi **strukturer/prioriterer** hvad der skal gøres:

1. Pastaen sættes til at koge
2. Så steges løg, gulerødder og kød
3. Til sidst tilsættes dåsetomater

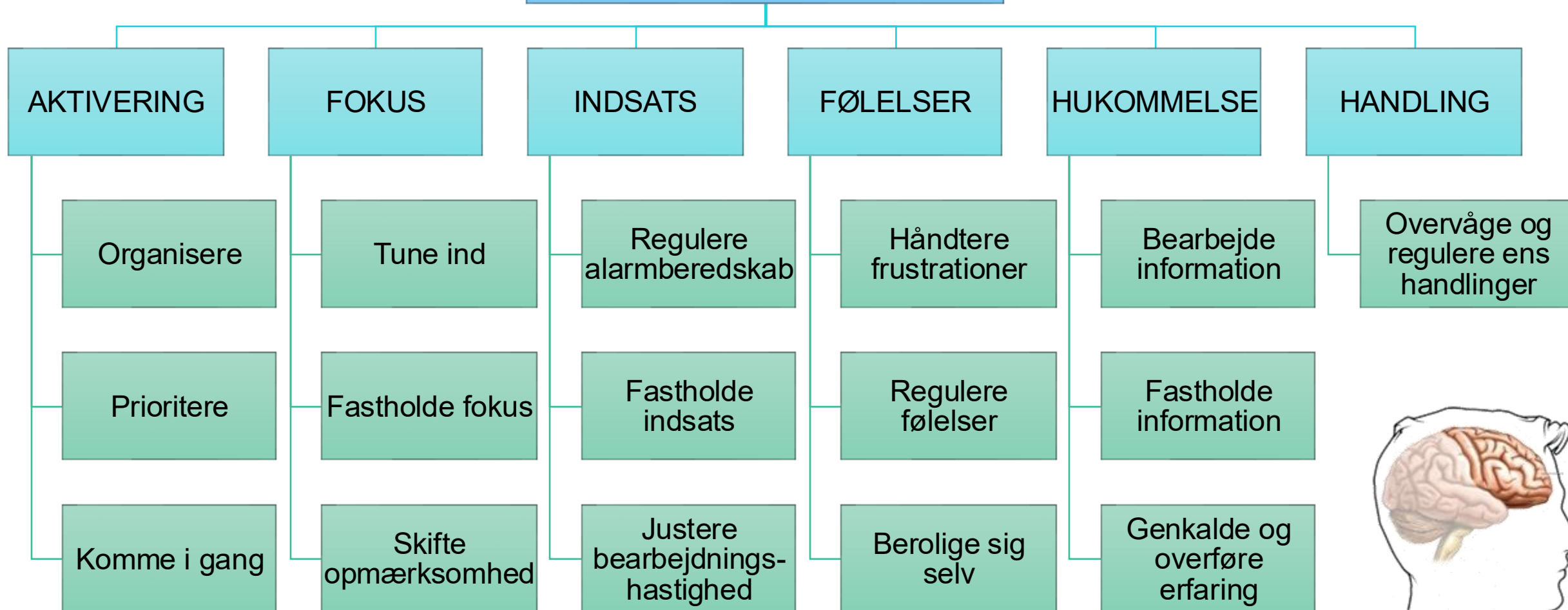
Hvis pastaen koger over skal vi **hæmme** igangværende adfærd og **foretage et skift**:

Stoppe med at hakke løg og skrue ned for blusset

DE EKSEKUTIVE FUNKTIONER

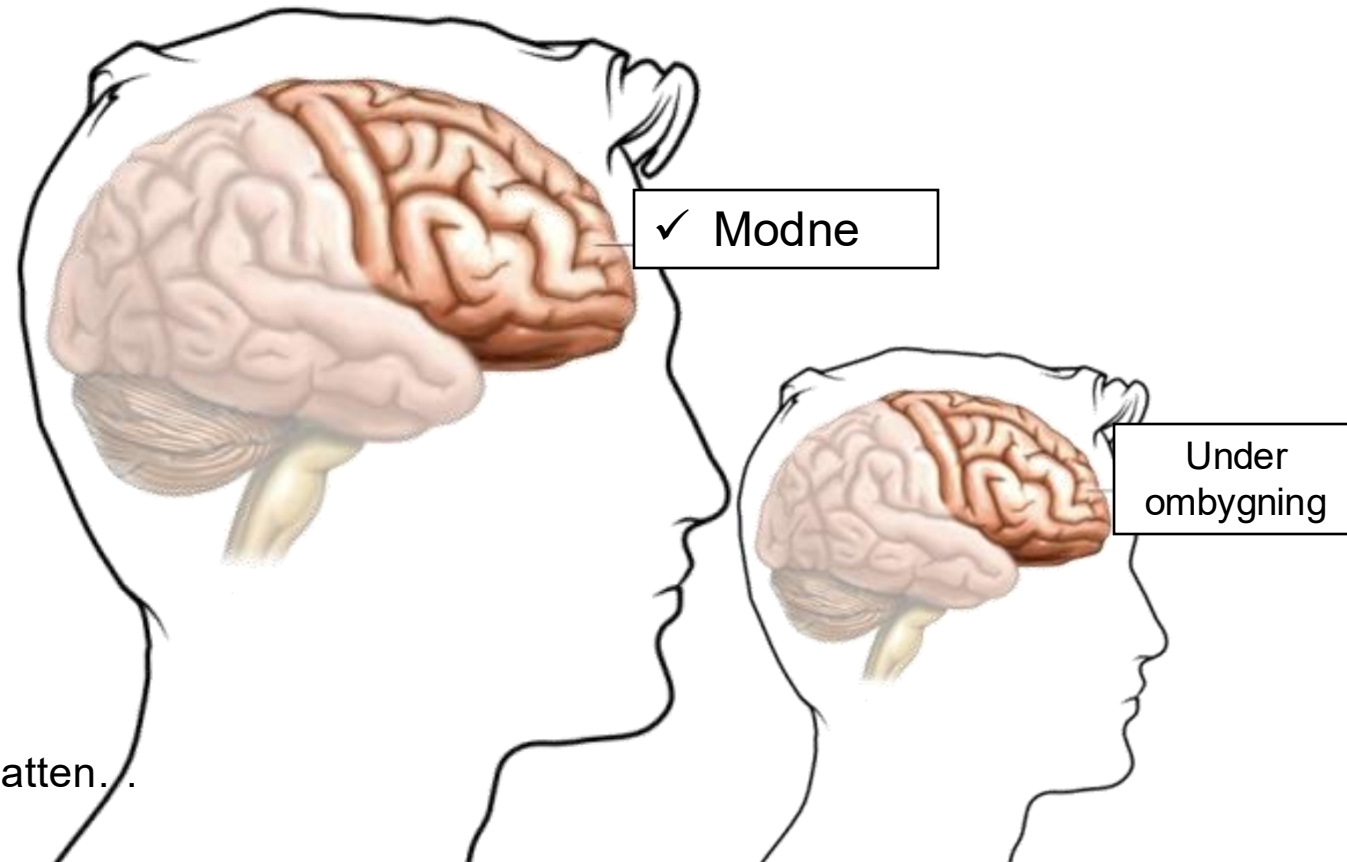
Frontallapperne

FRONTALLAPS DIREKTØRER

Guide adfærd og øge selvforståelse

- **Huske og vurdere**
 - Skoletasken?
 - Lektier før eller efter aftensmad?
- **Strukturere og prioritere**
 - Hjem fra skole: høre musik og tegne.
 - Weekender: én social aktivitet
- **Konsekvensberegne og planlægge**
 - Hvis du spiller computer hele natten...?
 - Du skal tidligt op i morgen så...?
- **Foretage skift**
 - Hvis bussen ikke kommer...?
- **Impulshæmme og behovsudsætte**
 - Selvom du har lyst til at spille computer hele natten...

FRONTALLAPS DIREKTØRER

Guide adfærd og øge (social) selvforståelse

- **Kende os selv**

- Når du taber i computerspil...

- **Regulere os selv**

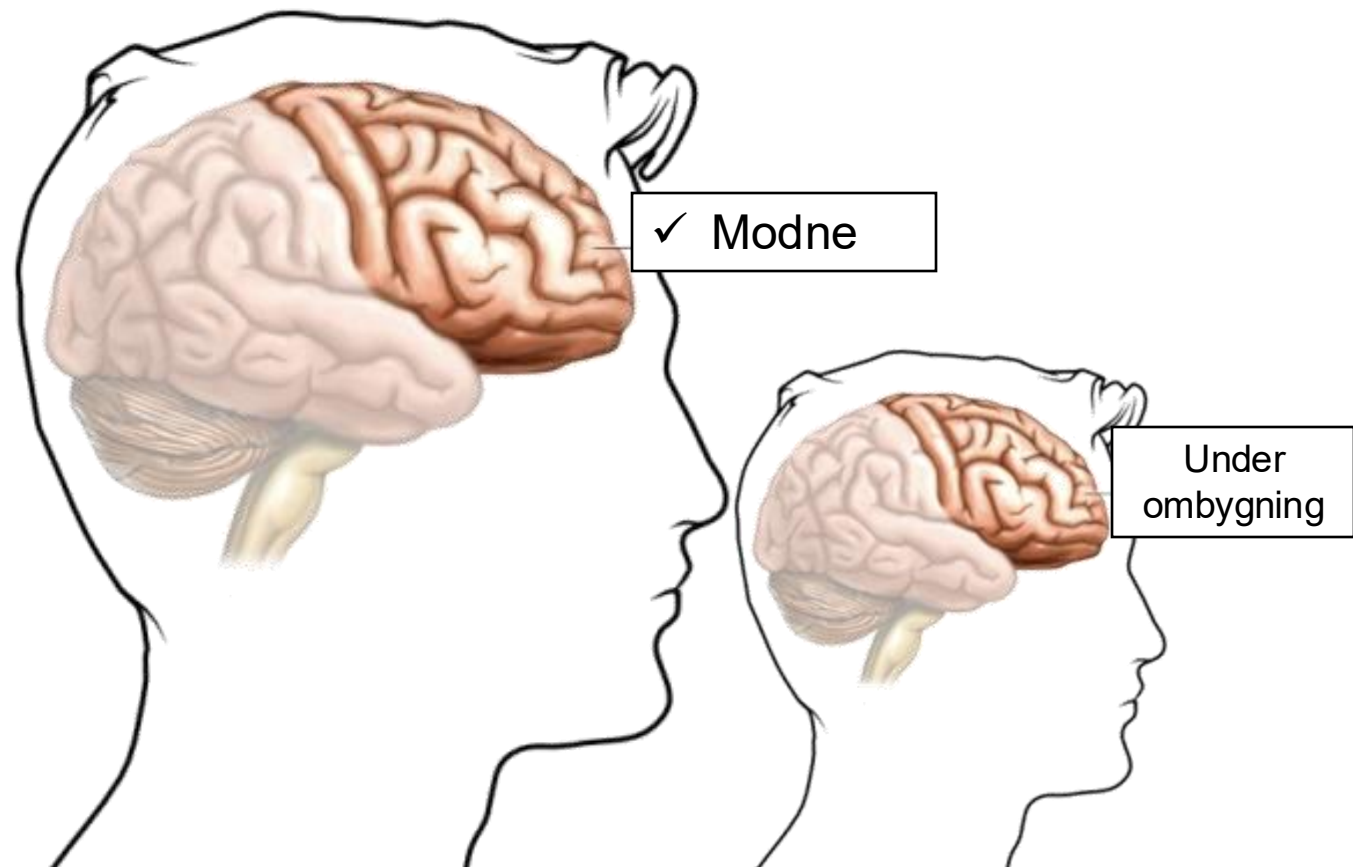
- Passende tanker, følelser og handlinger
- Slå i pude i stedet for at kast med joystick

- **Mentalisere**

- Når lillebror danser...

Strategi

- Når en af de andre i klassen slår sig...

ØVELSE

Gå sammen to og to / for dig selv og gennemgå *eksekutive funktioner*:

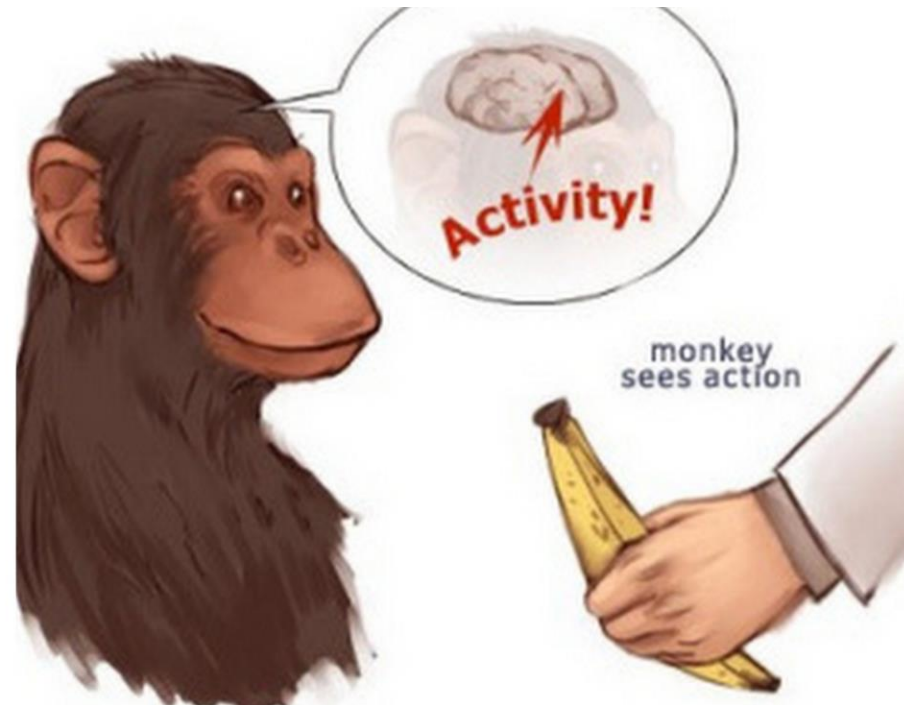
- Hvilke funktioner er dine styrker?
- Hvilke funktioner er udfordrende for dig?
- Gennemgå i forhold til et menneske, du er i berøring med
- På hvilke punkter skal du/I være frontallapsdirektør?
- Hvor er personens styrker? Hvordan kan styrkerne bruges som ressourcer?

Redskab til tune ind på fokusområder og styrke forbindelse til frontallapperne

SPEJLNEURONER

1. Vi udfører en bestemt handling
2. Vi betragter den samme handling udført af en anden

Spejlneuroner er også:

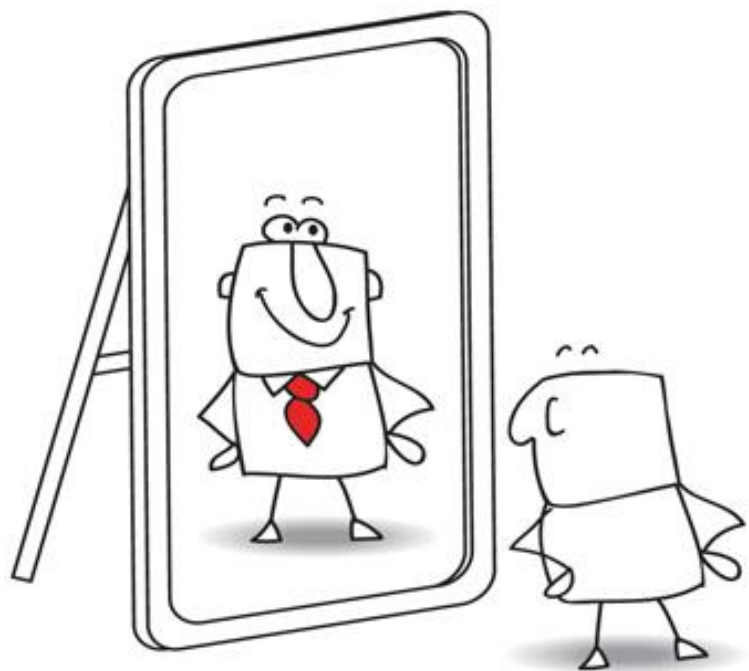
- Spejling af følelsen og intentionen bag handlingen
- "Oversættelse" af handling: forståelse af, *hvorfor* den anden udfører handlingen
- 1. skridt til at forstå andre mennesker (på neuronniveau)
- Ny forskning:
 - spejlsystem for opmærksomhed

AUTISME & SPEJLSYSTEMER

- Emotionelle og sociale bevægelser/ansigtsudtryk:
 - Hypoaktivitet: forringet ”oversættelse”
 - Hyperaktivitet: når følelser ”smitter”
- Mennesker med udviklingsforstyrrelser er ofte sårbare overfor affektsmitte
 - Hypotese: inhibering af følelsen er påvirket

SPEJLING

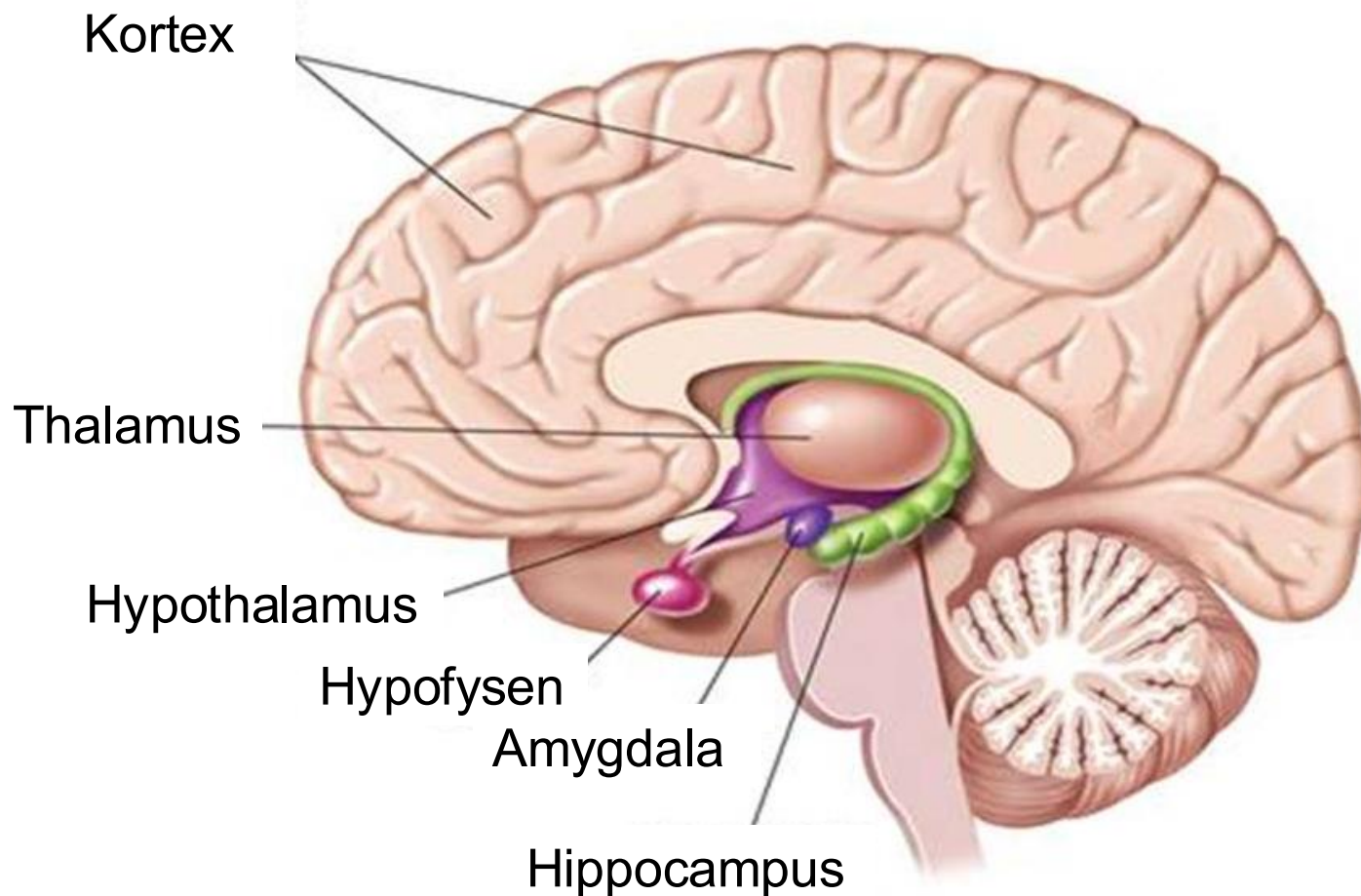
1. **Formodning:** "Måske tænker du ..., for vi kan ikke se tanker og heller ikke altid følelser"
2. **Udsagn:** Ikke et spørgsmål. Derved kræver den ikke et svar af barnet.
3. **Barnet kan gøre, hvad det vil med spejlingen:** lytte til den, holde sig for ørerne, lave lyde, kommentere m.m.

KORTEX OG AUTISME

- Frontallapperne
 - Direktøren
- Spejlneuroner
 - Oversættelse af andres handlinger

LIMBISKE SYSTEM – Den oplevende hjerne

Thalamus:
Årvågent filter

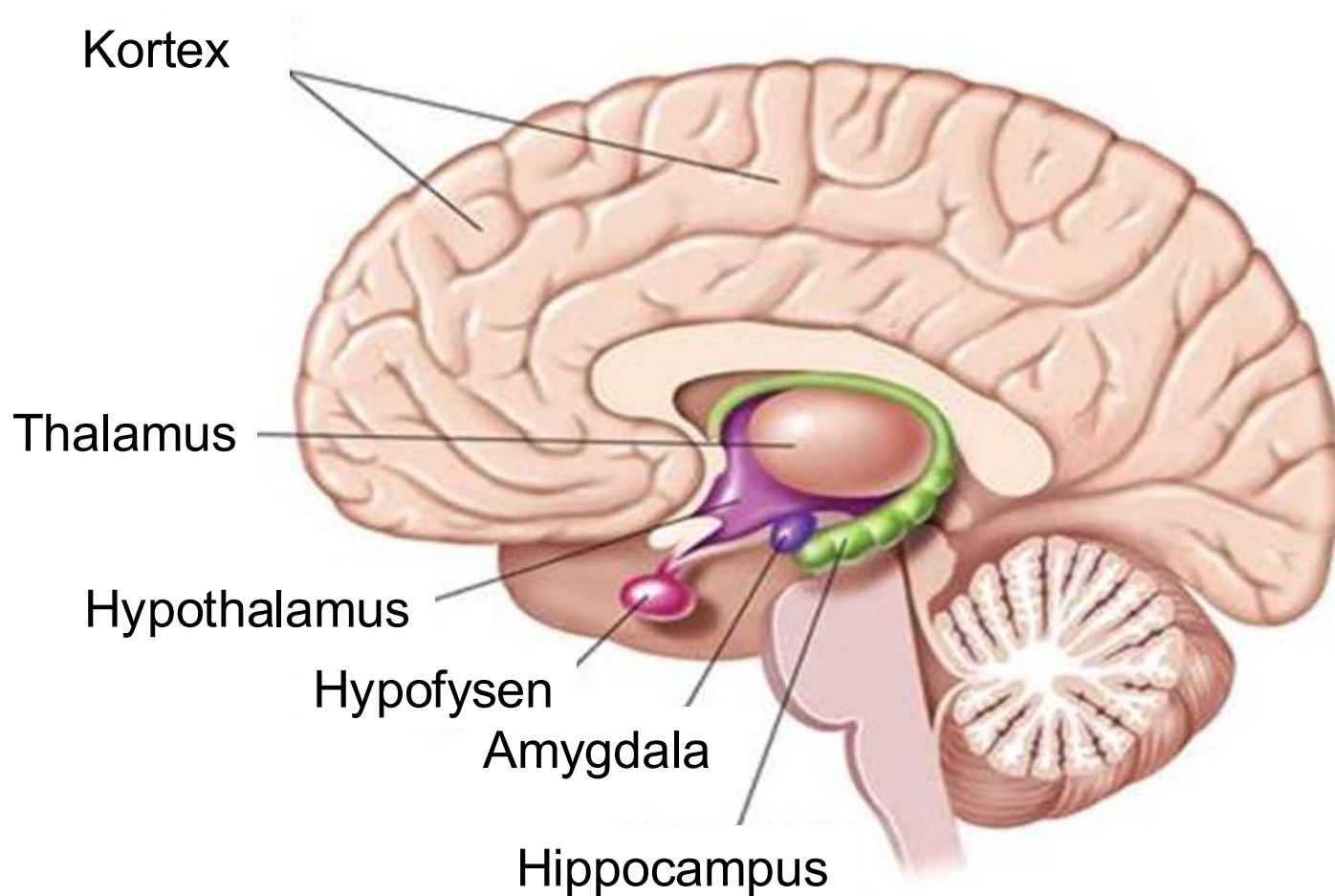
Hypothalamus:
Hjernens termostat

Hypofysen:
Styrer hormon-udskillelse

Amygdala:
Knudepunkt for bearbejdning af indtryk
Emotionelle indtryk
Alarm 112

Hippocampus:
Sanse- og følelshukommelse og neurogenese

LIMBISKE SYSTEM

1. Hændelse i livet
2. Amygdala tager bestik – venlig/fjendtlig?
3. Der udskilles adrenalin og kortisol
4. Kortex opstiller muligheder
5. Løser problemet

ELLER

5. Tolkning af vedvarende trussel
6. Udskiller mere kortisol,
7. som får en modsat effekt: stress nedbrud på synapseplan
8. Afbryder forbindelse til kortex
9. Kamp, flugt eller fry

DEN KONSERVATIVE BESKYTTER

- Får os til at reagere
- Husker godt

- Reagerer automatisk
- Svært ved at glemme

1. Amygdala scanner signaler fra kroppen og tager bestik af situationen
2. Baseret på erfaring og hukommelse vurderer den, om der er fare på færde
3. Oplevet trussel: slukker for forbindelsen til korteks (spare ressourcer)
4. Kæmp, flygt, frys (ikke altid hensigtsmæssigt)

AMYGDALA PÅ OVERARBEJDE

- Forstørret og overaktiv
- Højere forekomst af angsttilstande, påvirkning af sociale samt kommunikative evner
- Sanseindtryk kan være stærkt ubehagelige/angstfyldte
- Uvished og uforudsigelighed:
 - Mennesker med autisme ofte oplever angst, når de ikke ved, hvad der skal ske (forestillingsevne)
 - Rutiner og særinteresser nedsætter derfor angst og stress

ANGST OG FRYGT REAKTIONER

- Angst og frygt er en normal respons og vigtig for vores overlevelse! Vi reagerer, hvis noget truer vores velbefindende
- Ved **angstlidelser** er det personens **oplevelse** (imaginær eller ægte) der udløser angsten
- Angst er ofte en irrationel reaktion

KOGNITIV FORVRÆNGNING

RO PÅ AMYGDALA

- Detektiv på alarm 112
- PYT: hændelsen, ikke følelsen
- Giv amygdala forudsigelighed og altid bagdør
- Træk vejret

Vi vil gerne have en mindre angst amygdala, der stadig føler frygt

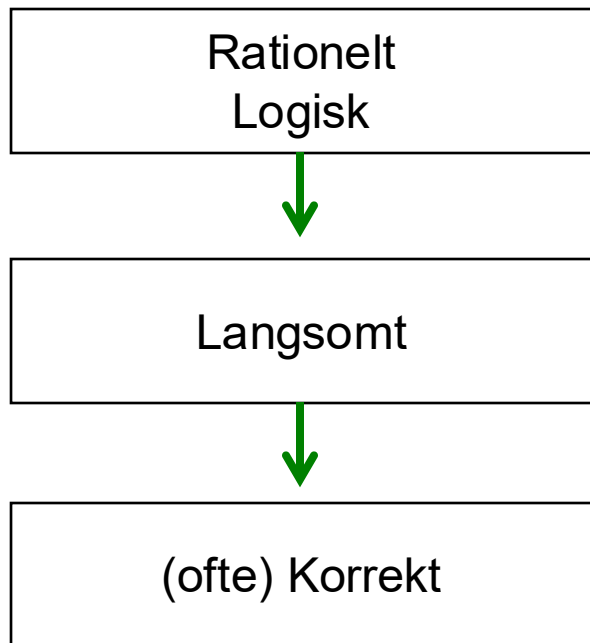
DETEKTIV PÅ AMYGDALA ALARM

- Hvorfor slår din amygdala alarm
- Hvornår slår din amygdala alarm?
- Hvad kan du gøre, når amygdala slår alarm?

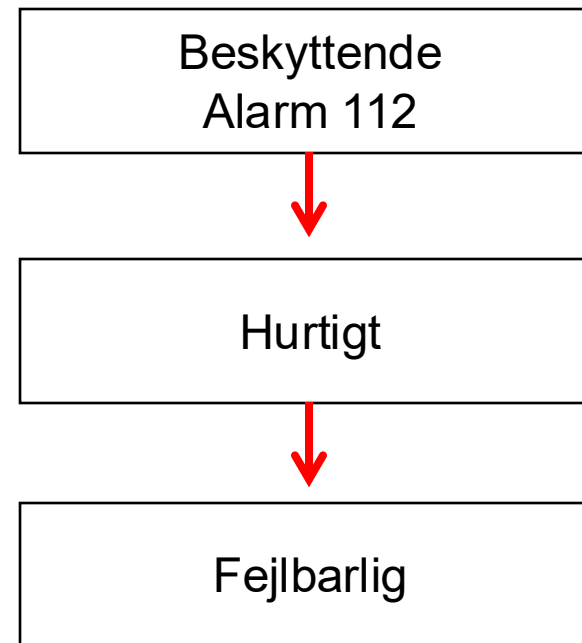
TO HJERNESYSTEMER

1.

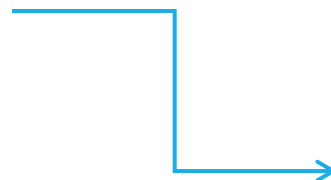
Viden

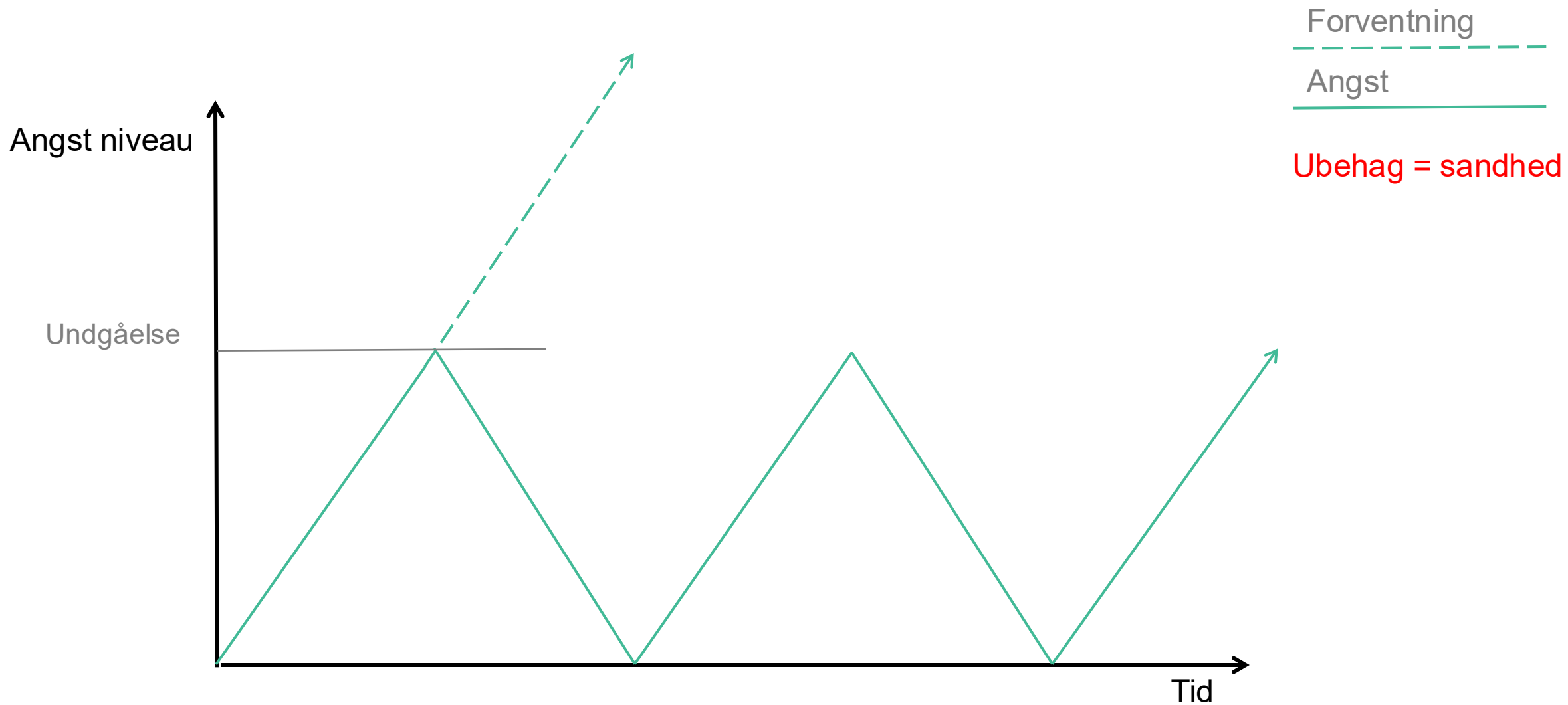
2.

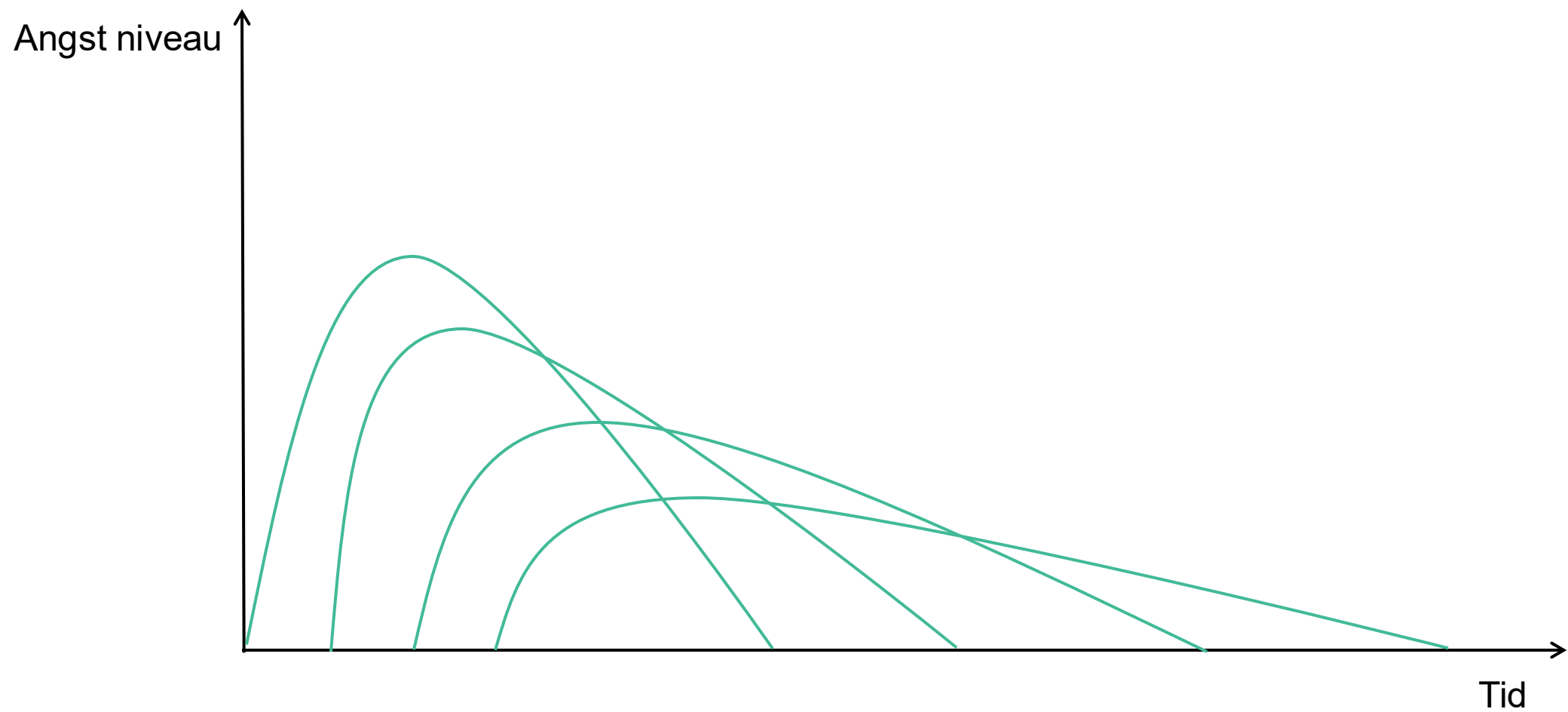

Erfaring / forståelse

MEN

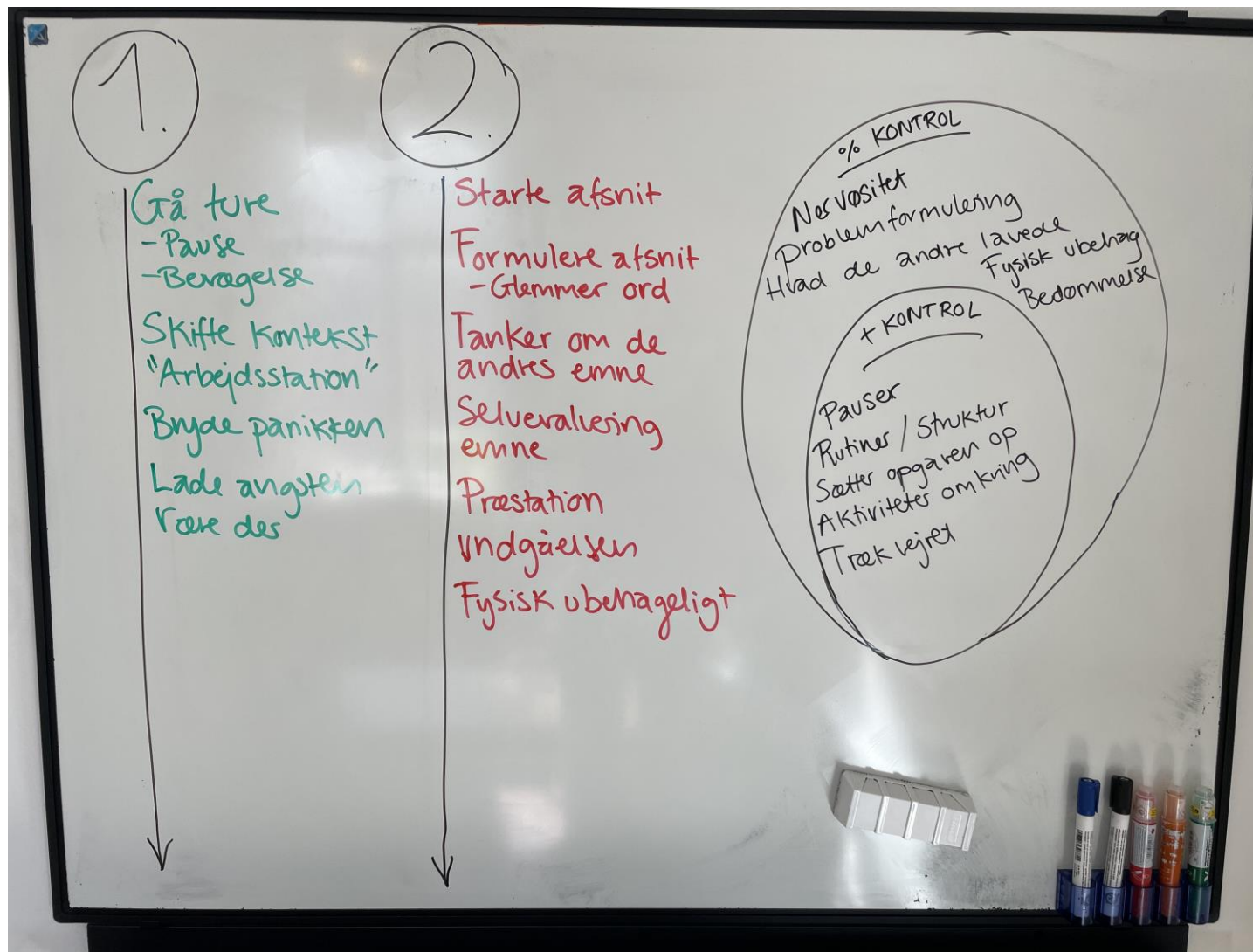

molis

Mine amygdala alarmer

Dø i computerspil

Ingen internetforbindelse

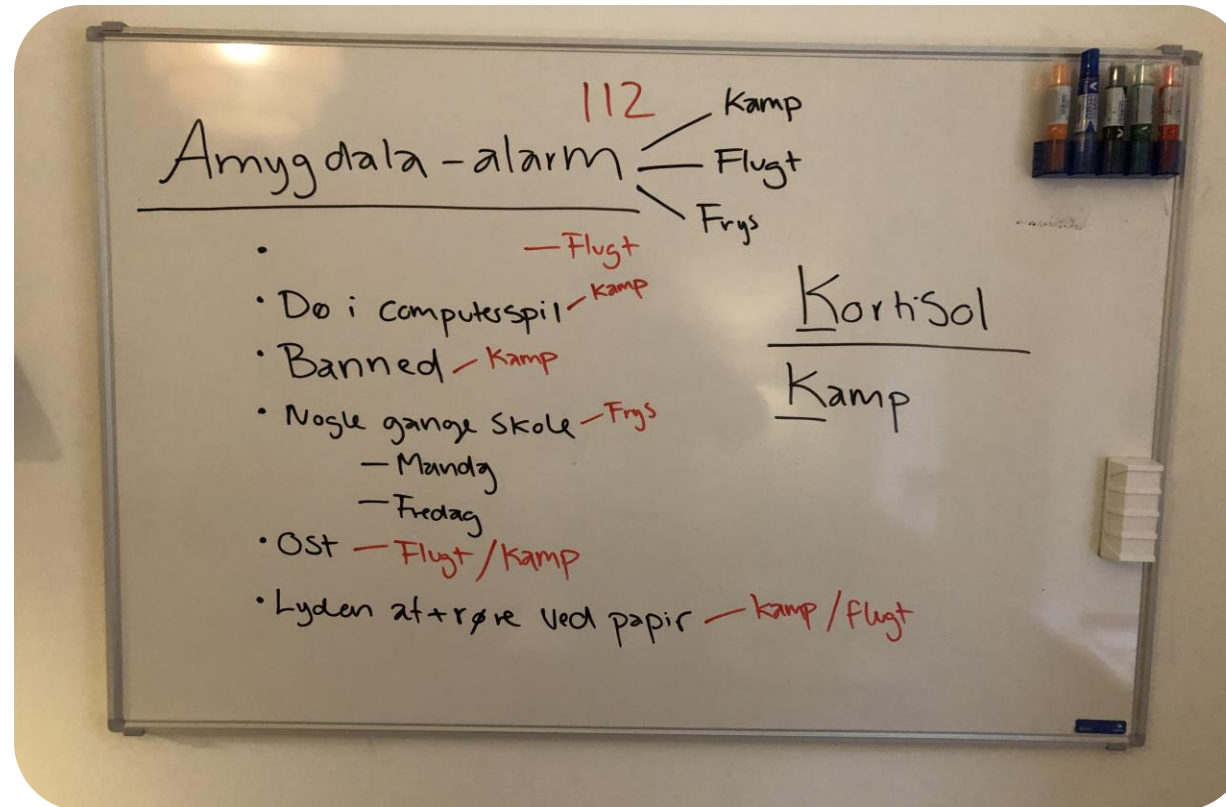

larm (især i klassen)

Når andre ikke hører efter

MINE ALARMER OG DERES STRATEGIER

ALTID EN BAGDØR

- Ringe/sms til mor eller far
- Sidde med Ipad og se youtube
- Tage hjem med bussen
- Være på værelset og høre musik/tegne

molis

NØDPLAN

Hvis der ikke er kommet
nogen kl. 8.10, så skal jeg:

1. Ringe til mor

2. Læse i min bog eller
lave grammatikopgaver

A. B. C

PICCOLLAGE

DE 9 H'ER

HVAD

HVORNÅ
R

HVOR
MEGET

HVAD SÅ

HVOR
LÆNGE

HVEM

HVORDAN

HVOR

HVORFOR

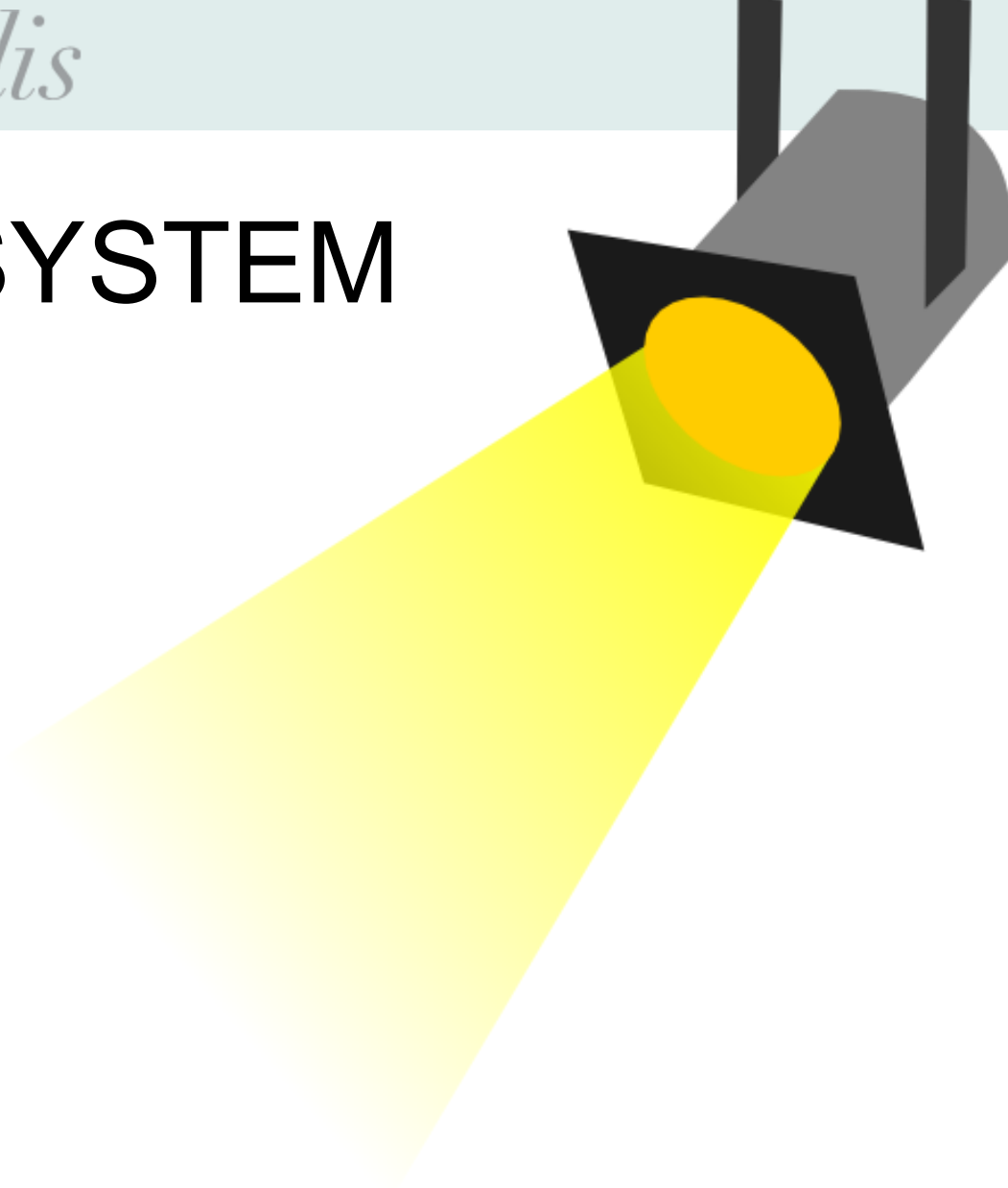
HJERNENS HELT EGEN PYT-KNAP

- Hippocampus → amygdala
 - "Det her har vi prøvet før, så der er ingen fare på færde"
 - Jo mere stresset, jo mere skrumper hippocampus, og jo mere vokser amygdala
 - Ved autisme: mindre hippocampus og forstørret amygdala

LIMBISKE SYSTEM

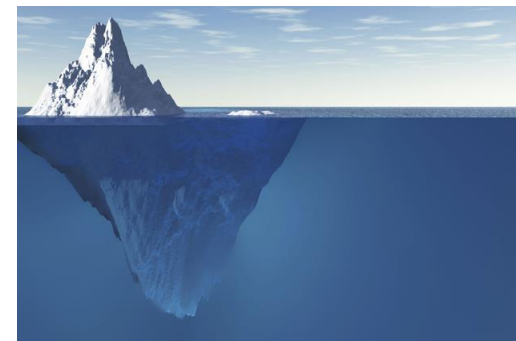
- Amygdala
 - Alarmcentralen
 - Beskyttelse
- Hippocampus
 - Beroligende
 - PYT

ØVELSE

Gå sammen to og to og tal om / reflekter for dig selv over *amygdala*

- Hvad reagerer din amygdala på (alarmer)?
- Hvordan reagerer din amygdala (adfærd)?
- Gennemgå det samme i forhold til et menneske, du er i berøring med.
- Brug gerne isbjerget: kan viden om amygdala bidrage til forståelsen?

Redskab til at give amygdala (og angst) et konkret sprog, og derved mindske oplevelsen af trussel.

HJERNEN OG STRESS

KORTISOL

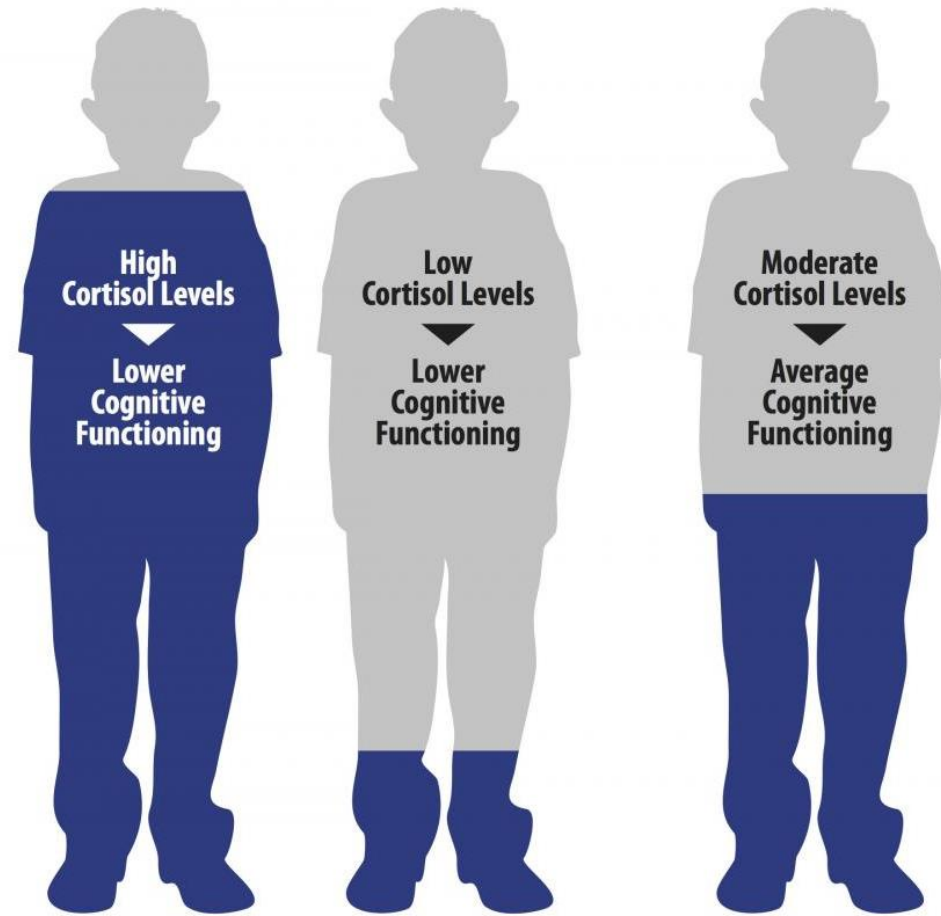
- Kamp -og stresshormon

- Udskilles som reaktion på trusler = hjernens oplevelse af noget ukontrollerbart
 1. Trussel
 2. Adrenalin og kortisol udskilles
 3. Fjerne trussel
 4. Vedvarende oplevelse af trussel
 5. Store mængder kortisol
 6. Dæmper adrenalin
 7. Drænes for energi
 8. Påvirker bl.a. hukommelse og overblik
- Små doser: sundt, holder krop og hjerne ved lige - holder os på dupperne
- Store doser: patologisk (giftigt) stress

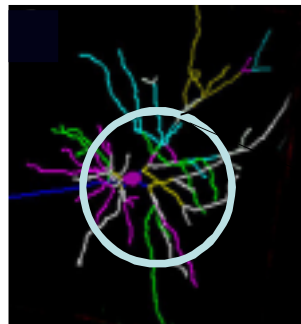
molis

 = Cortisol Level

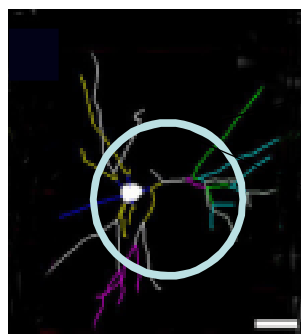
NEURONER OG STRESS

Normal

Typisk neuron – mange forbindelser

Giftig stress

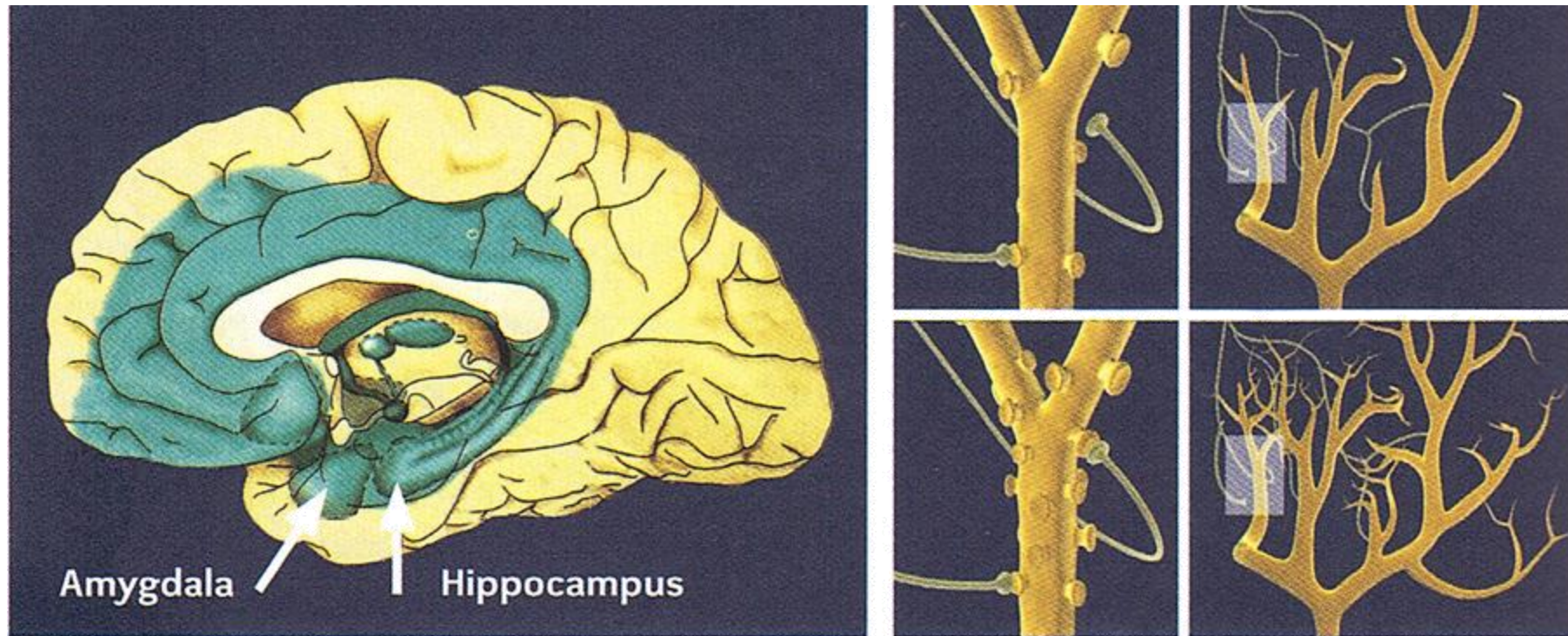

Skadet neuron – færre forbindelser

Frontallapperne (direktøren)
og hippocampus (PYT-knappen)

AMYGDALA OG HIPPOCAMPUS

Kortisol-ramt hjernevæv i hippocampus

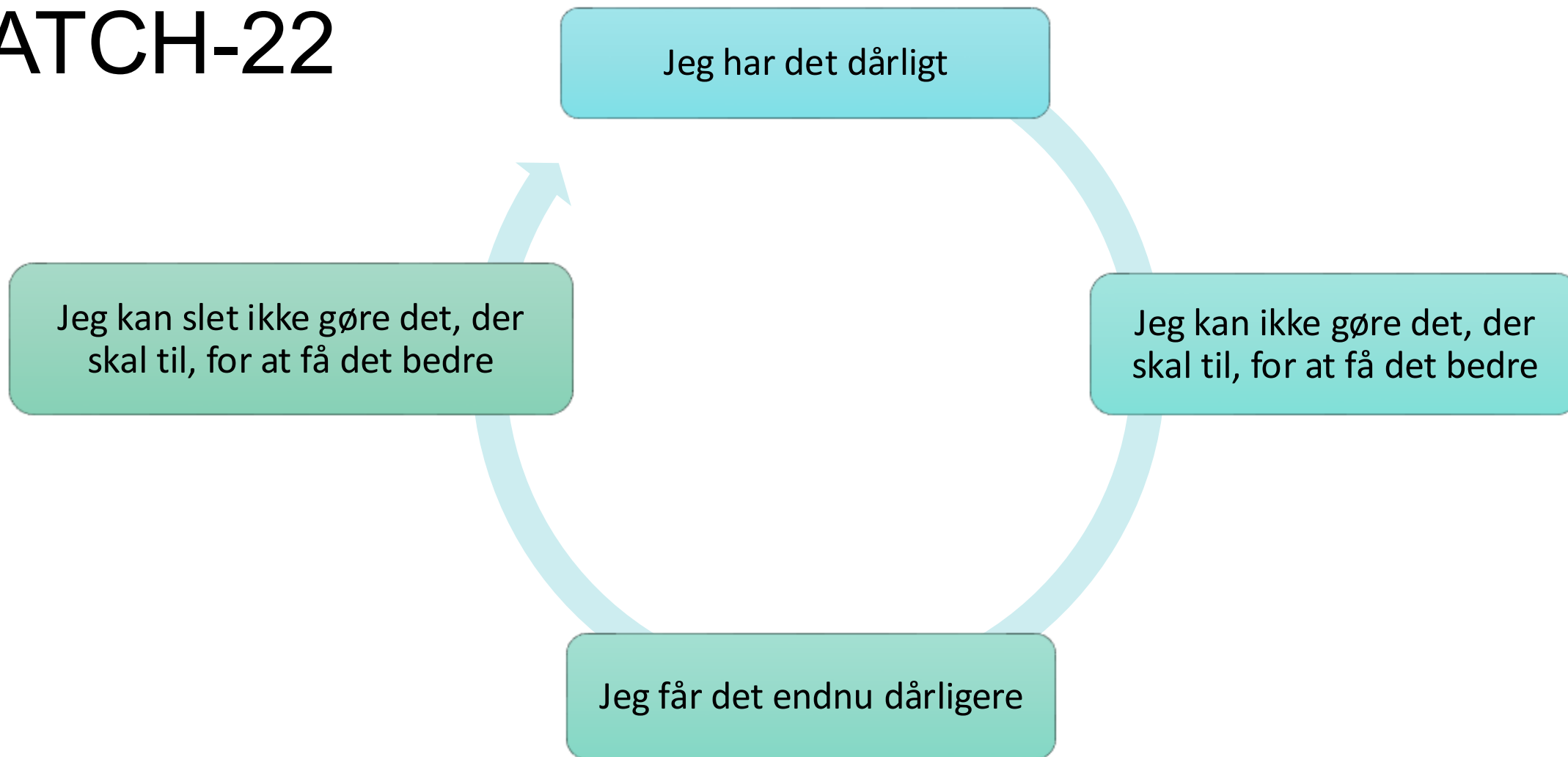

Jes Gerlachs bog om Angst

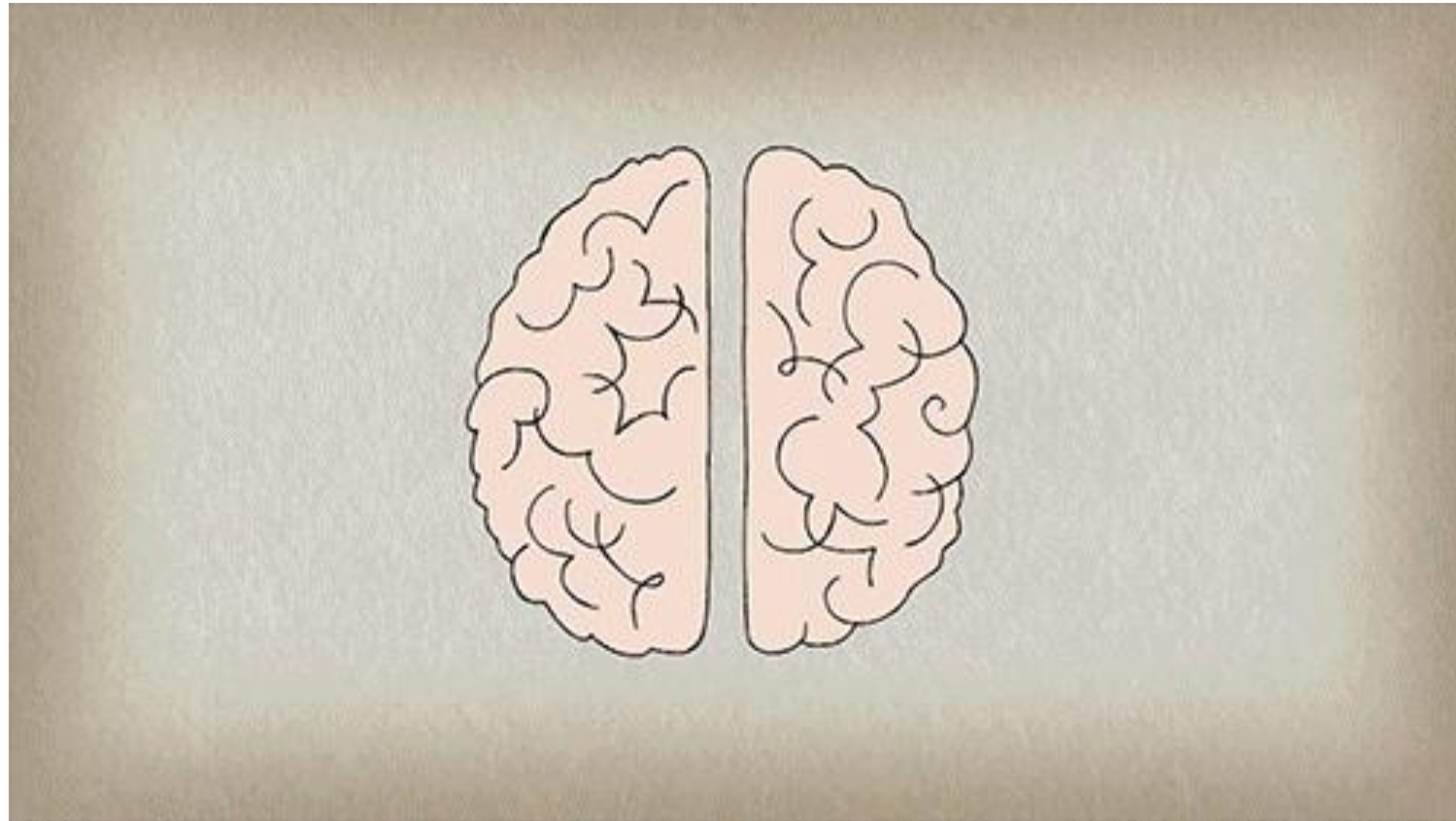
Dilemmaet er, at når man har autisme,
så er det bagateller
– små detaljer i hverdagen –
som støder til kortisol-niveauet

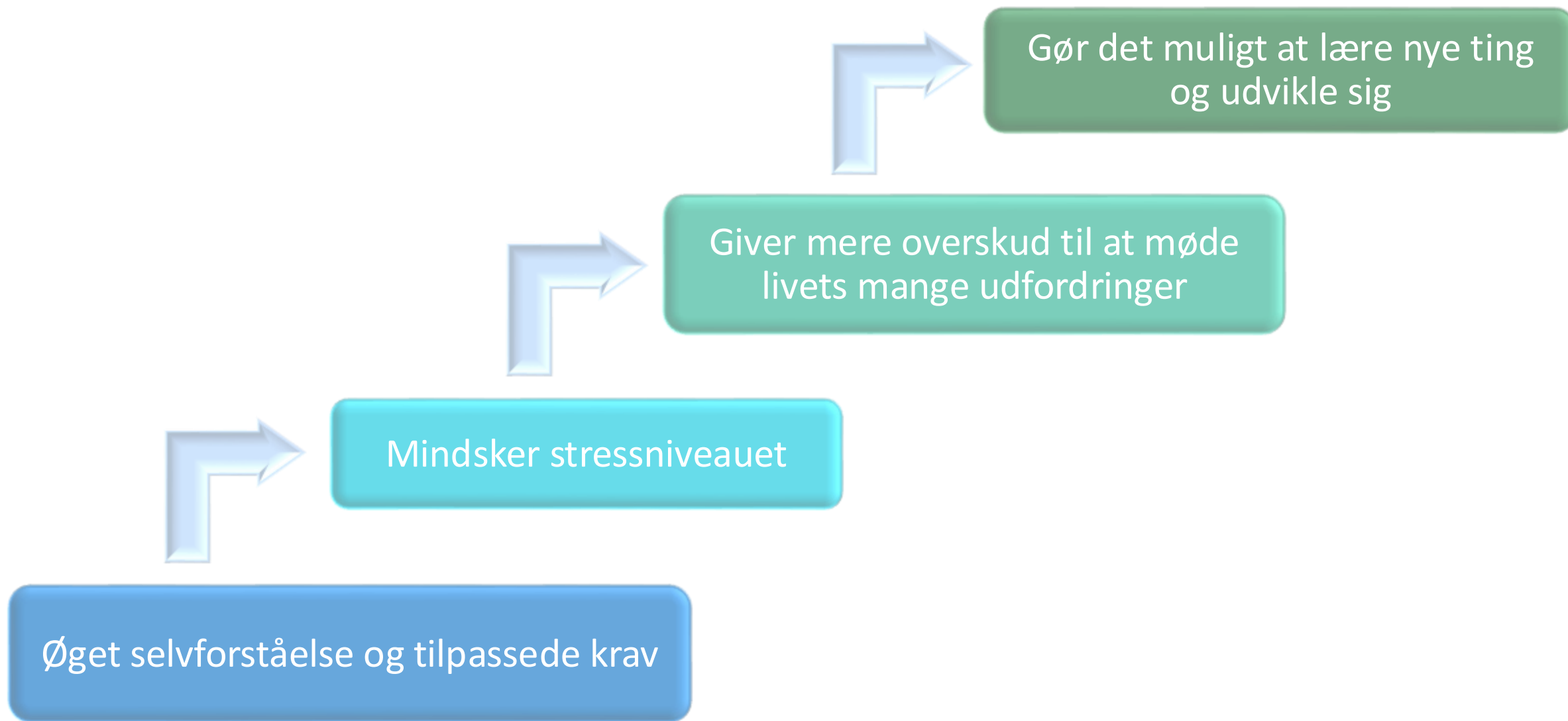

CATCH-22

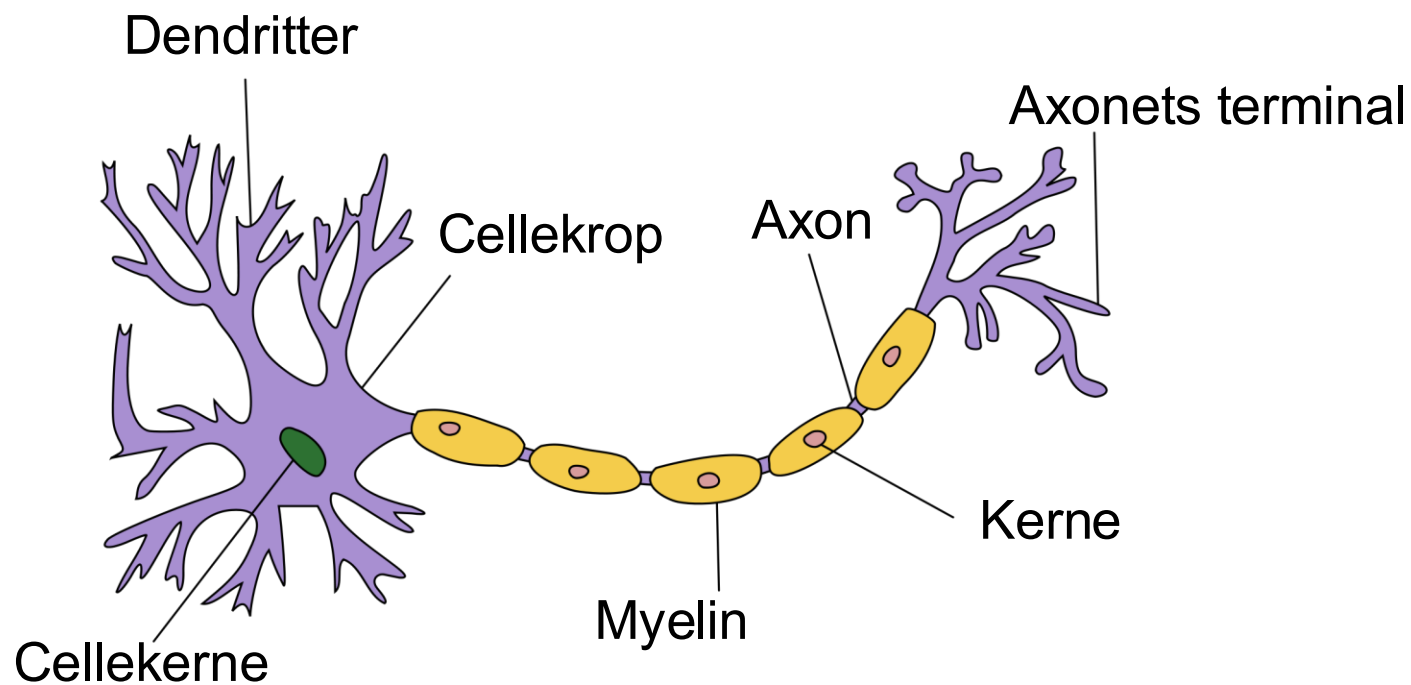
HJERNEN I BALANCE

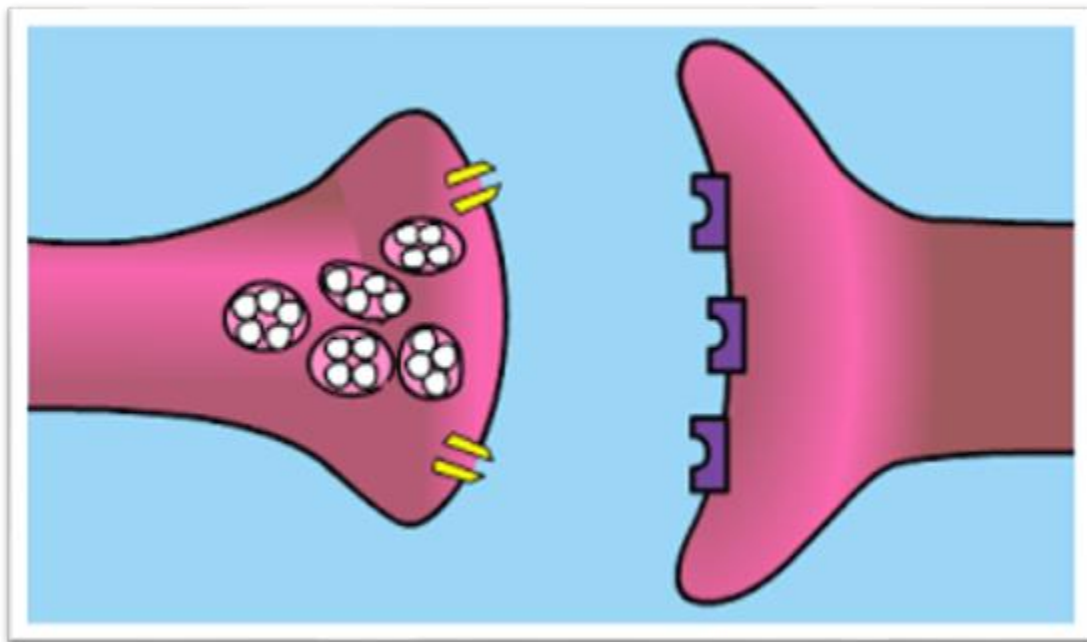

HJERNEN PÅ MIKROPLAN

Et neuron:

DET NEURALE NETVÆRK

- Signalerne i det neurale netværk bliver sendt via synapsforbindelser
- Der bruges neurotransmittere (signalstoffer) til at sende impulsen videre
- Neurotransmitterne er i synapskløften

SIGNALSTOFFER - neurotransmittere

Signalstoffer:

- Kortisol
- Serotonin

SEROTONIN

– Veltilpashed og glæde

- Primært signalstof til at skabe balance i vores humør, til at føle os godt tilpas, rolige og trygge
- Hjælper med at balancere amygdala (pyt)
- Øges af forudsigelighed, struktur, overskuelig hverdag, hvor man får løst sine problemer
- 80-90% findes i vores tarme
- Langvarig kortisol kan udmatte serotonin systemet og føre til stress og depression

SIGNALSTOFFER - neurotransmittere

Signalstoffer:

- Kortisol
- Serotonin
- Dopamin

DOPAMIN

- Belønning og lykkerus

- Primært signalstof i følelsen af opstemthed, lykkefølelse og belønning
- Spiller en rolle i vores evne til at lære nye ting og i hukommelse
- Vi er i høj grad dopamin-styrede, da det giver et enormt velbehag
- Afhængighed: vores dopaminsystem har ingen stopklods

SIGNALSTOFFER - neurotransmittere

Signalstoffer:

- Kortisol
- Serotonin
- Dopamin
- Endorfiner

ENDORFINER

- Velvære og afslapning

- Primært signalstof i følelsen af lyst, velvære og afslappethed
- Smertestillende: hæmmer hjernens evne til at føle smerte og modtage faresignaler (112)
- Stærkt vanedannende – 3 gange kraftigere end morfin
- Hjælper sanserne til at slappe af
- Giver roligt åndedræt og ro på i kroppen
- Syntetisk endorfiner findes i chokolade

SEROTONIN, DOPAMIN OG ENDORFINER

SIGNALSTOFFER - neurotransmittere

Signalstoffer:

- Kortisol
- Serotonin
- Dopamin
- Endorfiner
- Melatonin

MELATONIN

- Serotonin omdannes via koglekirtlen til melatonin og omvendt.
- Melatonin omdannes til serotonin om dagen ved lys (kl. 5-8).
- Serotonin omdannes til melatonin om aftenen, og melatoninen udløses aften og nat ved mørke (niveauet er højest kl. 22.00-02.00).
- Hjælper til at falde i søvn og få den bedste søvnkvalitet.
- Er med til at nedbryde kortisol.

SIGNALSTOFFER - neurotransmittere

Signalstoffer:

- Serotonin
- Dopamin
- Endorfiner
- Melatonin
- Kortisol

Påvirkes af:

- Søvn
- Kost
- Motion
- Gode oplevelser
- Gode gerninger
- Fællesskab og anerkendelse

Ved ubalance:

- Stress
- Angst
- Depression
- Udadreagerende adfærd
- Lavt selvværd
- Spiseforstyrrelse
- Selvskadende adfærd
- Afhængighed

SIGNALSTOFFER - neurotransmittere

Signalstoffer:

- Serotonin
- Dopamin
- Endorfiner
- Melatonin
- Kortisol

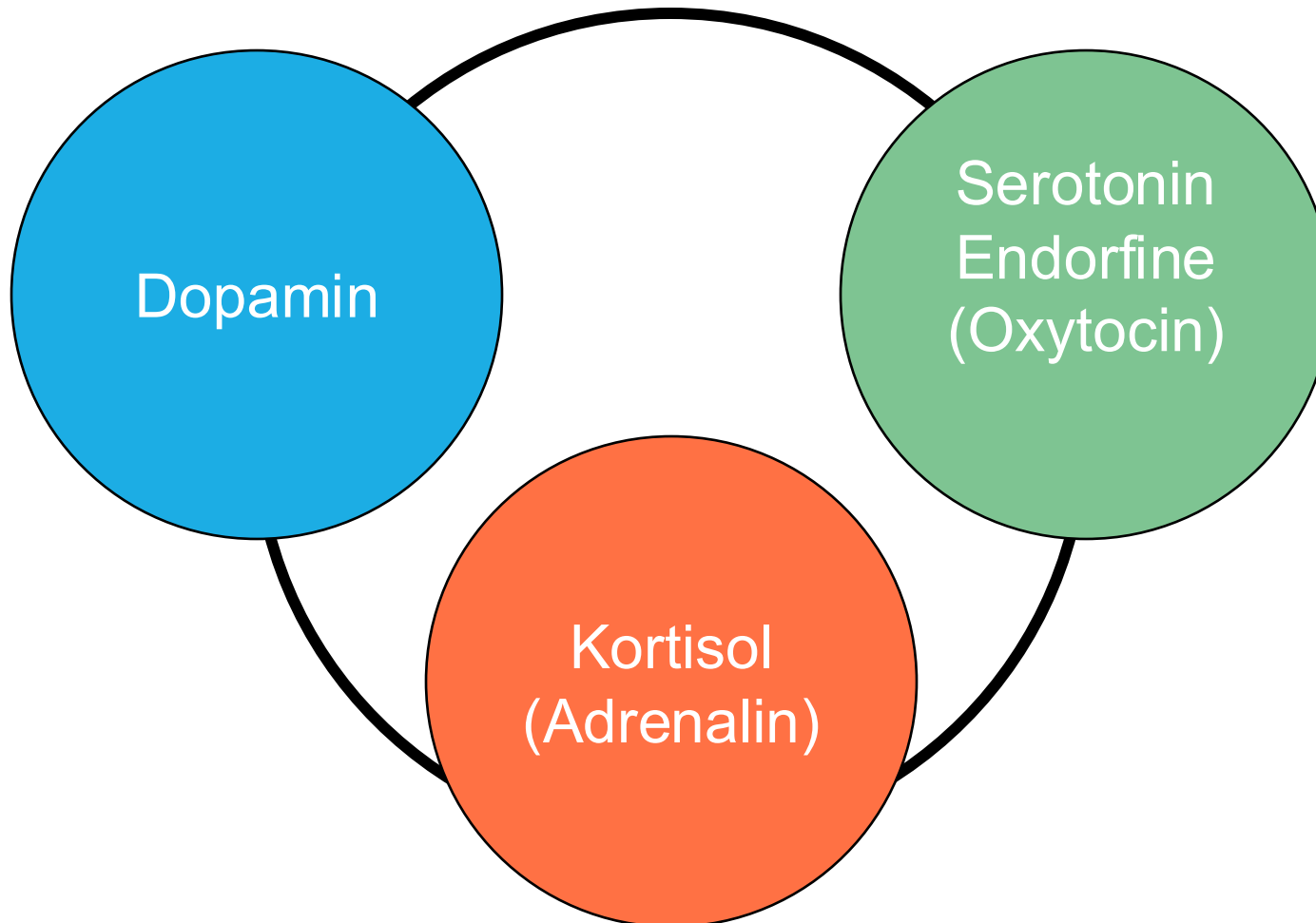
Påvirkes af:

- Søvn
- Kost
- Motion
- Gode oplevelser
- Gode gerninger
- Fællesskab og anerkendelse

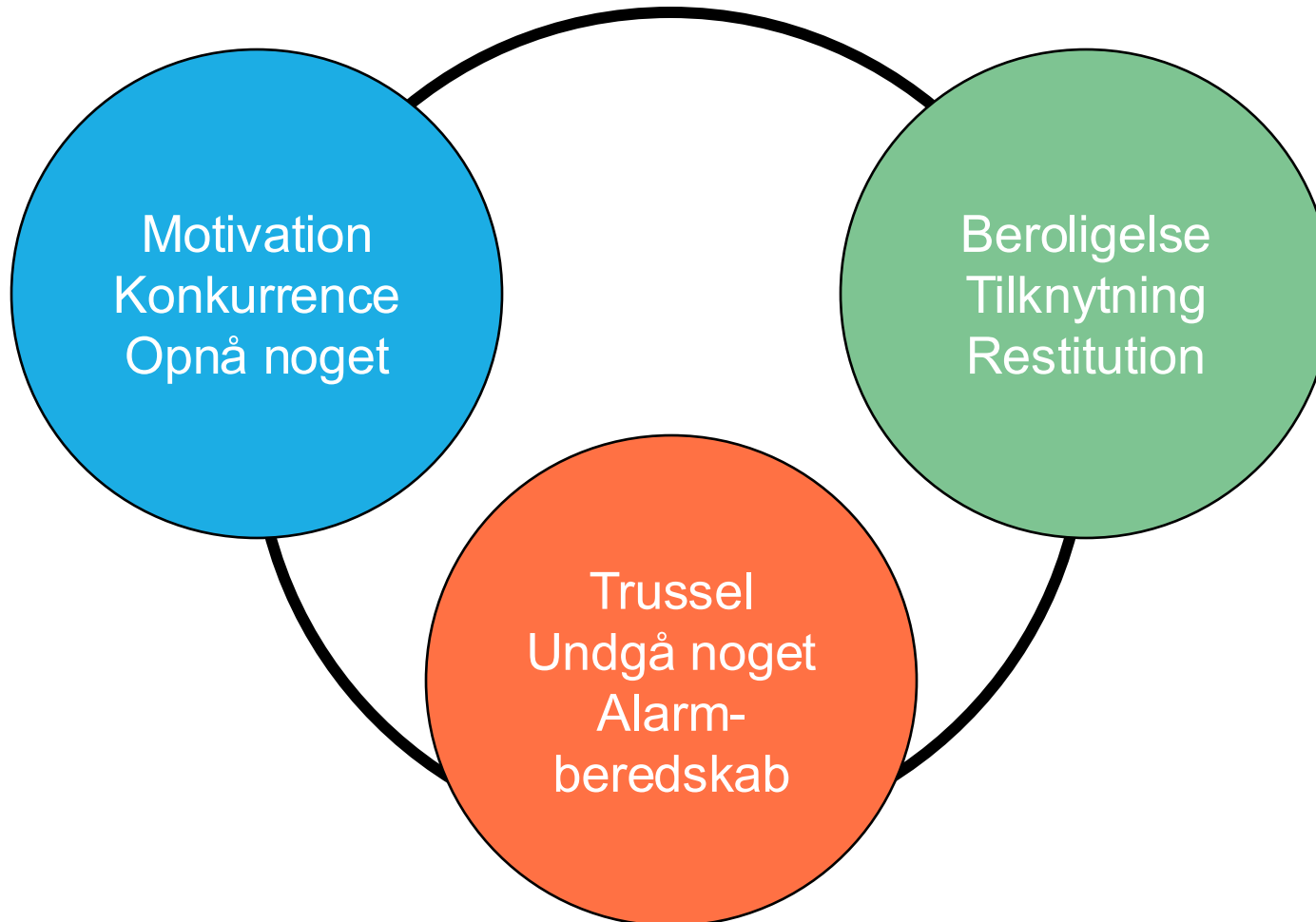
Ved ubalance:

- Kritik & selvkritik
- Brok & beklagelser
- Modløshed
- Irritation og kort lunte
- Utryghed
- Sladder
- Tilbagetrækning

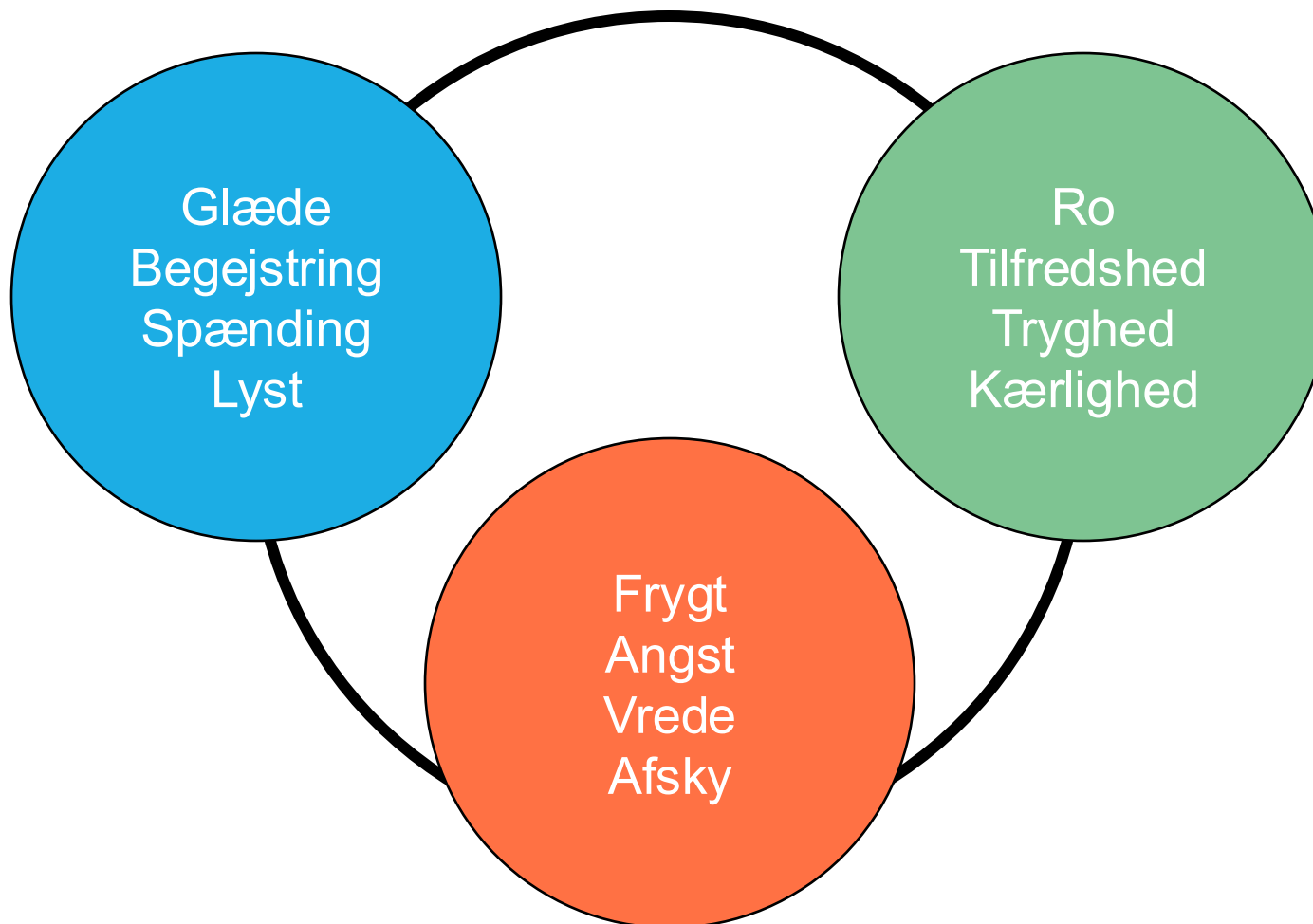
SIGNALSTOFFER

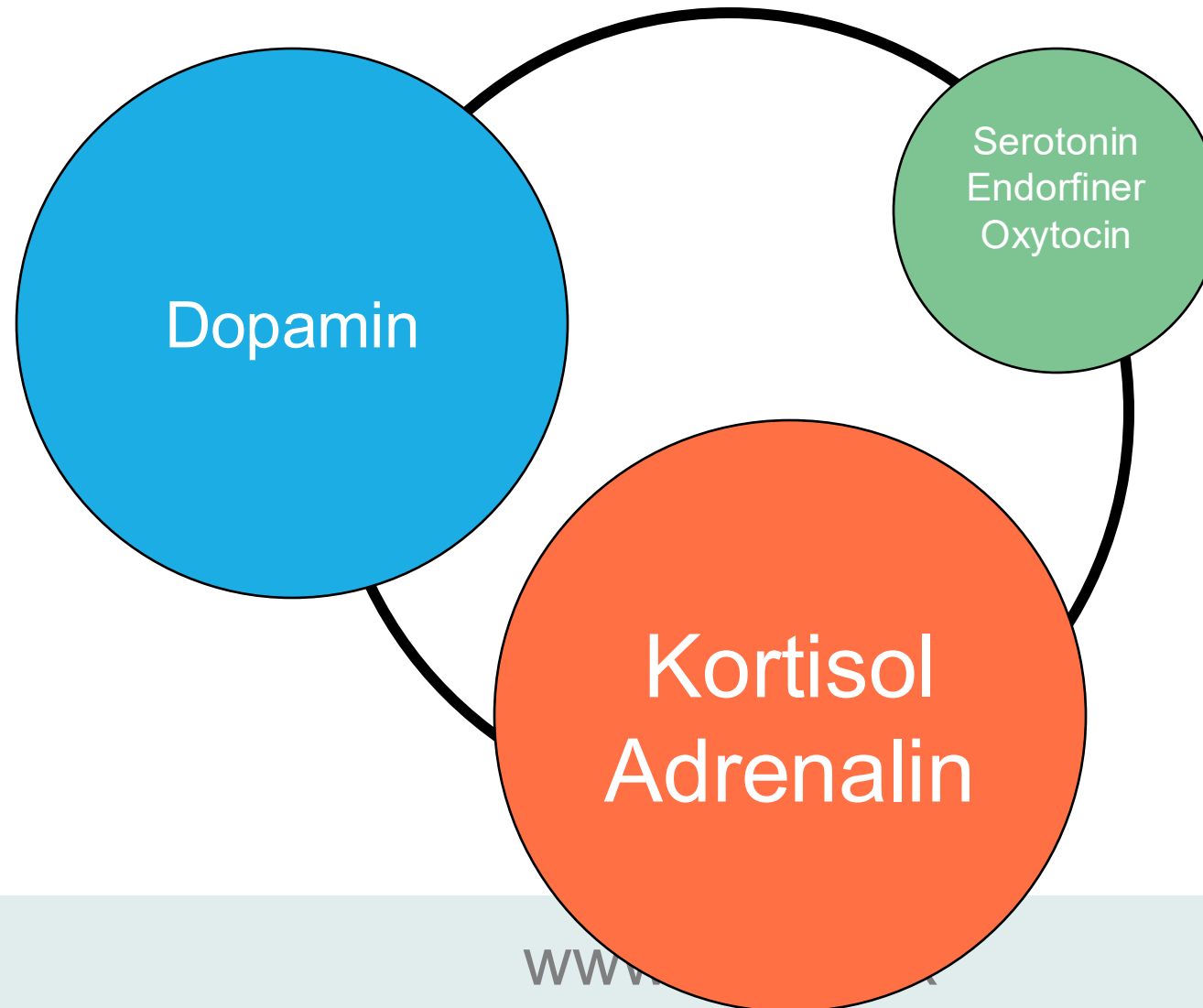
MOTIVER

FØLELSER

UBALANCE

DOPAMINLISTE

Puls-op aktiviteter:

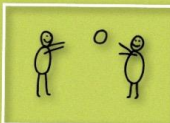
Løb, leg, trampolin, rulleskøjter, kildeture, gyngeture, karrusel, bevægelse, gåture – op og ned af bakker, dreje rundt, leg med dyr, dans

molis

DOPAMIN

- LØBEHJUL
- LEGE MED ELLIE
- LEGEPLADS (have eller gård)
- LEGE MED LEGETØJ
- HOPPE PÅ TRAMPOLIN
- SJIPPE
- SVØMME/BADE
- FANGELEG
- STIKBOLD
- BASKETBALL
- SE PÅ DYR
- BORDTENNIS
- BØGER MED DYR OG DINOSAURER
- FORTÆLLE ELLER SKRIVE HISTORIER
- FORTÆLLE OM INTERESSE

PICCOLLAGE

DOPAMINLISTE

Badminton

Svømning

Gåtur

Skinncykel

Fortælle om interesser

Hoppe på trampolin

Fodbold

Stå på ski

Kage

Gå tur med min hund

Cykeltur

Lege med min hund

Gåture i naturen (fx ved vandet)

Lege med LEGO

Fitness center

Løbe ture

Kongespil

Have en hobby

Naturlegeplads

Gøre fjollede ting

Klatreskov

Stå på rulleskøjter

Snakke fodbold og sport bl.a.

Volleyball

Boksetræning

PICCOLLAGE

Dopaminliste ("puls-op")

• Sport og motion	
• Aktiv leg eller spil	
• Dans	✓
• Yoga	
• Rydde op	
• Hjælpe til og få ros	
• Være sammen med venner	
• Drikke grøn the eller guarana	
• Små, hyppige måltider og evt. kosttilskud	

LAV LÆKRE LISTER VIA

- PicCollage
- Canva

ENDORFINELISTE

Puls ned aktivitetsliste:

Massage, sansekasser, parfume i små vatposer, sanseparaplyen til hovedbunden, berøring med fjer, cremer, olier, musik, tegne/male, læse...

molis

EMMAS ENDORFINE LISTE

1. **LYTTE TIL MUSIK**

2. **SE FILM**

3. **LÆSE I EN BOG**

4. **TEGNE**

5. **LÆGGE NEGLELAK**

6. **TAGE ET LANGT, VARMT
BAD**

7. **SPILLE KLAVER**

PICCOLLAGE

ENDORFINELISTE

Sidde ved en strand og kigge ud på vandet

Sidde ude i naturen

Tage på ø-tur

Spabad

Ferie

Læse tegneserier

Lægge sig et blødt sted efter fysisk aktivitet

Kæle med sine kæledyr (fx hund)

Sidde ved et bålsted eller foran pejsen/brændeovnen

Male Warhammer

Lytte til musik

Se en film

Læse en bog

Spille afslappende musik

Tegne

Tage en lur

Kigge ud i den blå luft

Synge for mig selv

Læse om interesser (fx biografier)

Samle LEGO

PICCOLLAGE

Endorfinliste ("puls-ned)

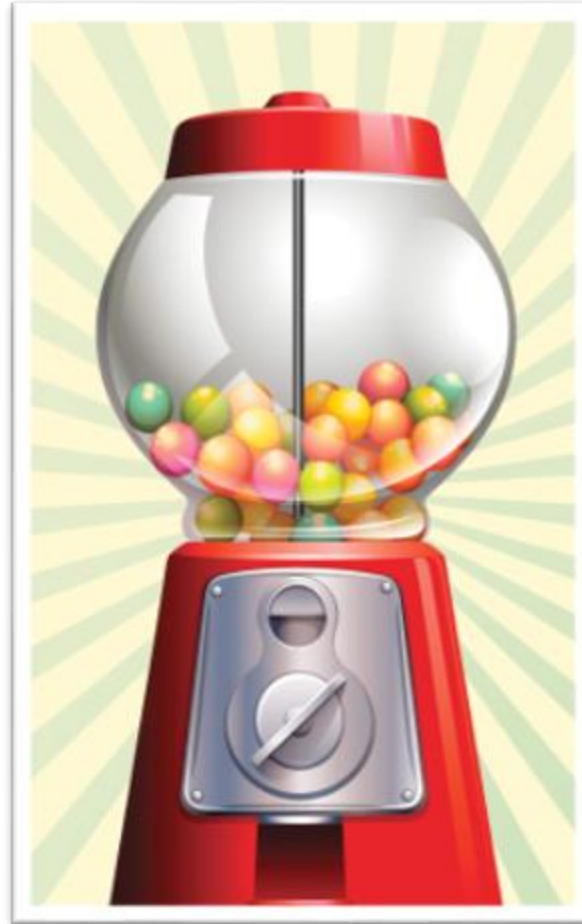
• Beroligende musik	
• Læse	✓
• Varmt bad	
• Yoga	
• Massage	
• Tangles eller fidgets	✓
• Kugle/kædedyne	
• Åndedrætsøvelser	
• Tegne, fx mandalaer	✓
• God søvnhygiejener	

LYKKEHJUL

- <https://www.classtools.net/random-name-picker/>

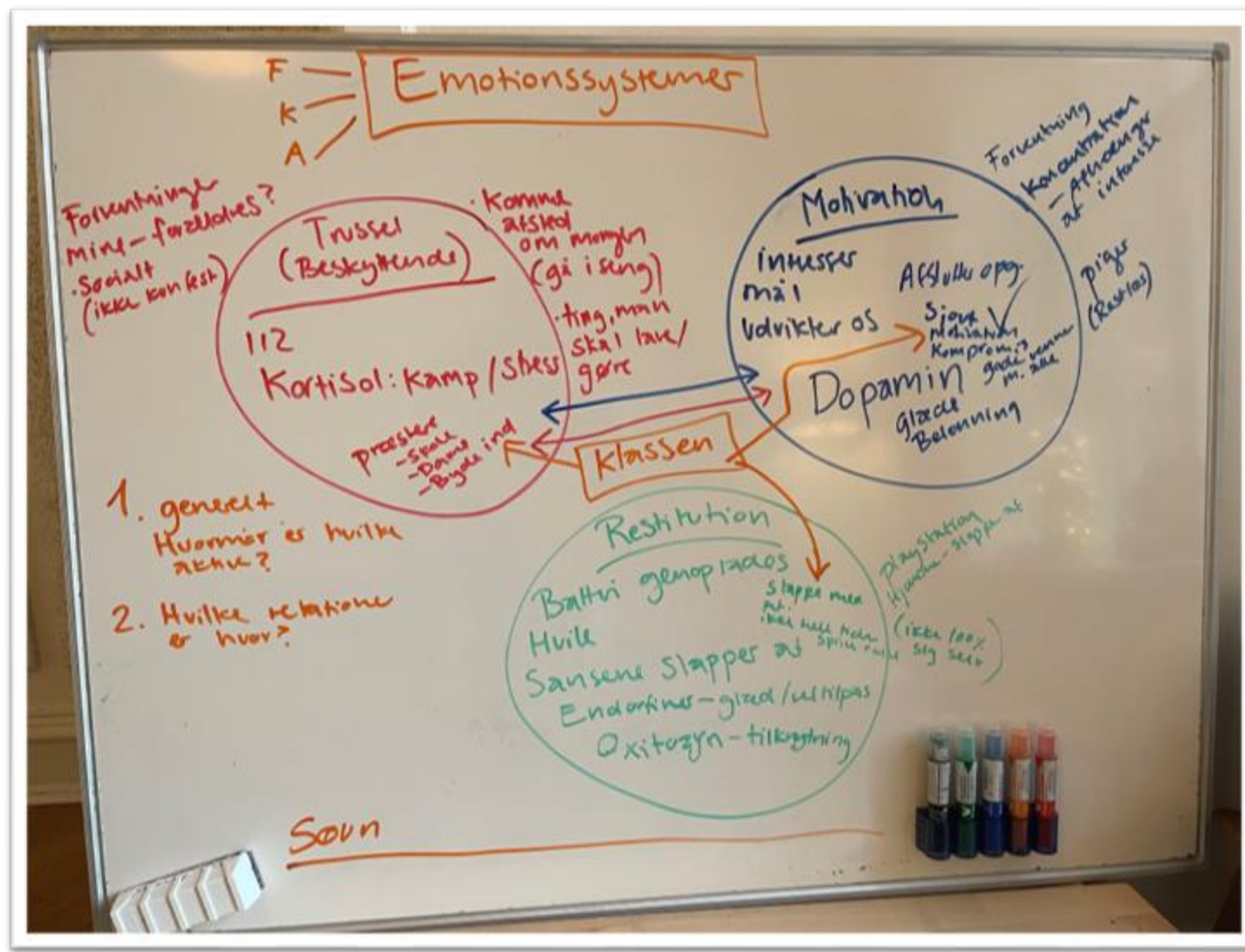

TRÆK EN DOPAMIN/ENDORFINE-AKTIVITET

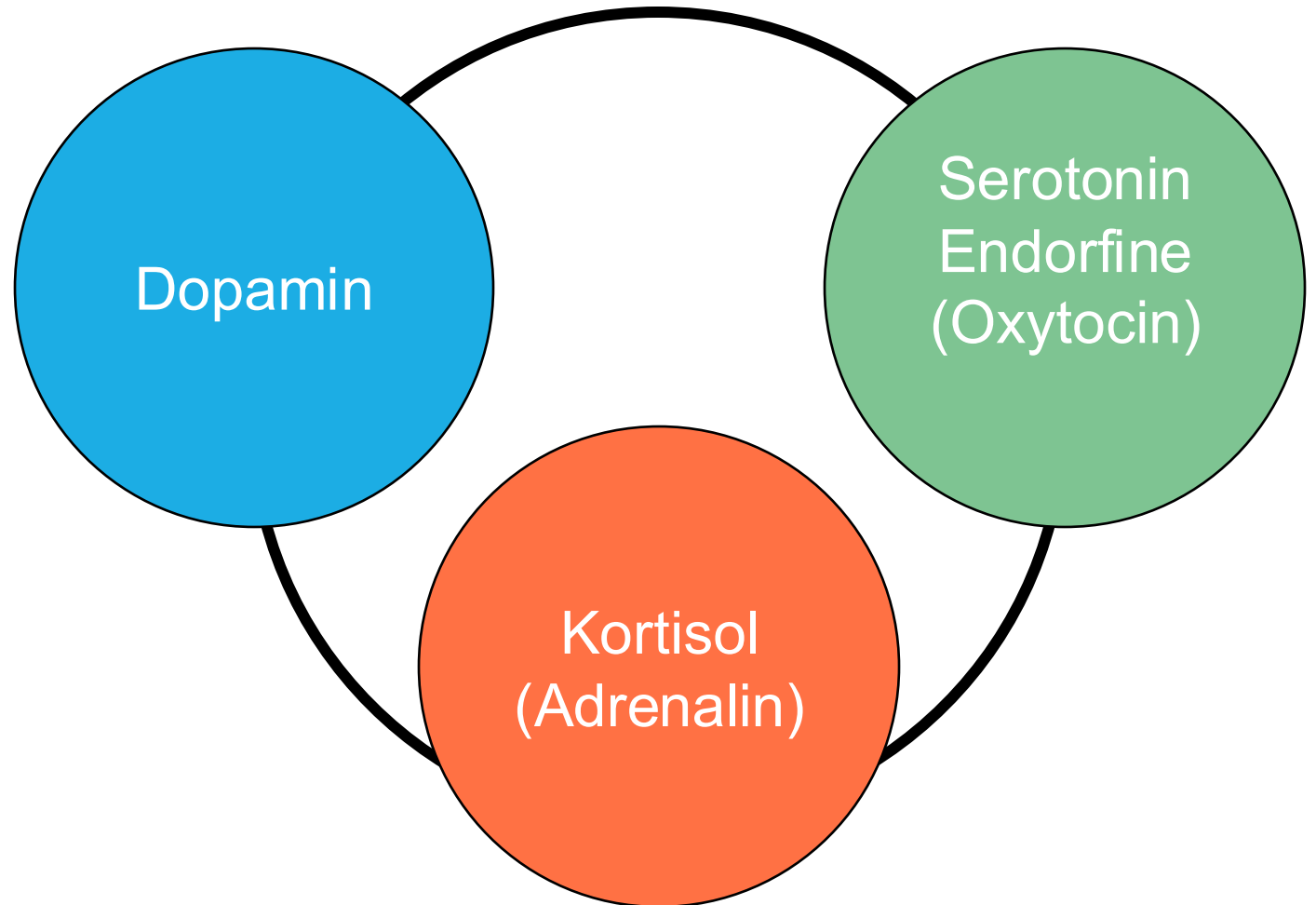

molis

SKAB BALANCE

- Opklare, hvad aktiverer:
 - Rødt
 - Blåt
 - Grønt
- Reducere:
 - Rødt
- Stimulere:
 - Blåt
 - Grønt
- Før, under, efter rødt
 - Blåt, rødt, grønt

DE 9 H'ER

HVAD

HVORNÅ
R

HVOR
MEGET

HVAD SÅ

HVOR
LÆNGE

HVEM

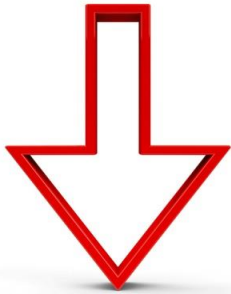
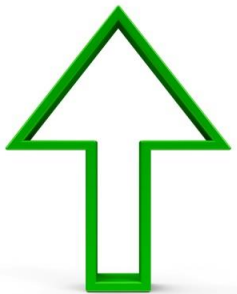
HVOR

HVORFOR

HVORDAN

EKSEMPEL PÅ STRUKTUR

AFTEN TJEKLISTE
• Tøj af og nattøj på
• Toilet
• Børste tænder
• Evt. tøj til vask
• Tænde natlampen
• Trække gardinet for
• Drikke vand
• Sætte vækkeur
• Godnat til Stampe

EKSEMPEL PÅ SKEMA

Uge 26	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
Skraldespand	X	X	X	X	X	X	X
Opvask		X		X		X	
Støvsuge			X				
Gulvvask			X				
Toilet		X		X		X	
Håndvask		X		X		X	
Håndklæder					X		
Fitness	X	X	X	X	X	X	X
Klaver ½ time		X		X		X	
Læse	X	X	X	X	X	X	X
Skrive	X	X	X	X	X	X	X

Varierende opgaver:

- ❖ Tøjvask.
- ❖ Rengør køleskab.
- ❖ Rengør badekar.
- ❖ Reparer bukselommer.
- ❖ Flyt hylde fra stue til kontor.
- ❖ Bestil tid til synstest.

molis

Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
6.30: Stå op	7.00: Stå op	7.00: Stå op	7.00: Stå op	7.00: Stå op	8.00: Stå op	8.00: Stå op
7.00: Morgenrutine	7.30: Morgenrutine	7.30: Morgenrutine	7.30: Morgenrutine	7.30: Morgenrutine	8.30: Morgenrutine	8.30: Morgenrutine
7.45: Børste tænder + vaske ansigt	8.30: Børste tænder + vaske ansigt	8.30: Børste tænder + vaske ansigt	8.30: Børste tænder + vaske ansigt	8.30: Børste tænder + vaske ansigt	9.30: Børste tænder + vaske ansigt	9.30: Børste tænder + vaske ansigt
9.00: Skole	9.00: Skole	9.00: Skole	9.00: Skole	9.00: Skole	3 timer skærmfri	3 timer skærmfri
12.00: Frokost	12.00: Frokost	12.00: Frokost	12.00: Frokost	12.00: Frokost	12.00: Frokost	12.00: Frokost
14.15: Bad	14.15: Bad	14.15: Bad	14.15: Bad	14.15: Bad	14.15: Bad	14.15: Bad
16.00: Eftermiddags-snack	16.00: Eftermiddags-snack	16.00: Eftermiddags-snack	16.00: Eftermiddags-snack	16.00: Eftermiddags-snack	16.00: Eftermiddags-snack	16.00: Eftermiddags-snack
17.30: Sluk skærm og gå med Elly	17.30: Sluk skærm og gå med Elly	17.30: Sluk skærm og gå med Elly	17.30: Sluk skærm og gå med Elly	17.30: Gå med Elly	17.30: Gå med Elly	17.30: Sluk skærm og gå med Elly
18.45: Dække bord	18.45: Dække bord	18.45: Dække bord	18.45: Dække bord	18.45: Dække bord	18.45: Dække bord	18.45: Dække bord
19.00: Aftensmad	19.00: Aftensmad	19.00: Aftensmad	19.00: Aftensmad	19.00: Aftensmad	19.00: Aftensmad	19.00: Aftensmad
20.00: Aftenrutine	20.00: Aftenrutine	20.00: Aftenrutine	20.00: Aftenrutine	20.30: Aftenrutine + sluk skærm	20.30: Aftenrutine + sluk skærm	20.00: Aftenrutine
20.30: Ligge i sengen	20.30: Ligge i sengen	20.30: Ligge i sengen	20.30: Ligge i sengen	21.00: Ligge i sengen	21.00: Ligge i sengen	20.30: Ligge i sengen

1. Morgenrutine Tage deodorant og tøj på Lysmaskine til arme og ansigt Drikke 1 glas vand Spise 1 vitaminpille Lave og spise 1 rugbrødsfad til morgenmad Give godbidder til Elly	3. Frokost Lave og spise 2 rugbrødsfad og lidt rester fra aftensmaden Drikke 1 glas vand Give godbidder til Elly	5. Eftermiddags-snack: Lave og spise 1 rugbrødsfad Drikke 1 glas vand
2. Skole (sluk skærm) 9.00-9.15: Pause 9.15-10.00: Skole 10.00-10.15: Pause 10.15-11.00: Skole 11.00-11.15: Pause 11.15-12.00: Skole	4. Bad Lægge håndklæder frem Svamp og vaskeklud til ansigtet Kam til håret	6. Aftenrutine: Børste tænder og lysmaskine til arme og ansigt Tænde natlampe og trække gardin for Finde det jeg skal sove med og sætte vækkeur Soveplaster på hver anden dag Tisse af Give godbidder til Elly og sige godnat

ØVELSE

Fortæl hinanden om eller reflekter over hjernens signalstoffer og emotionssystemer:

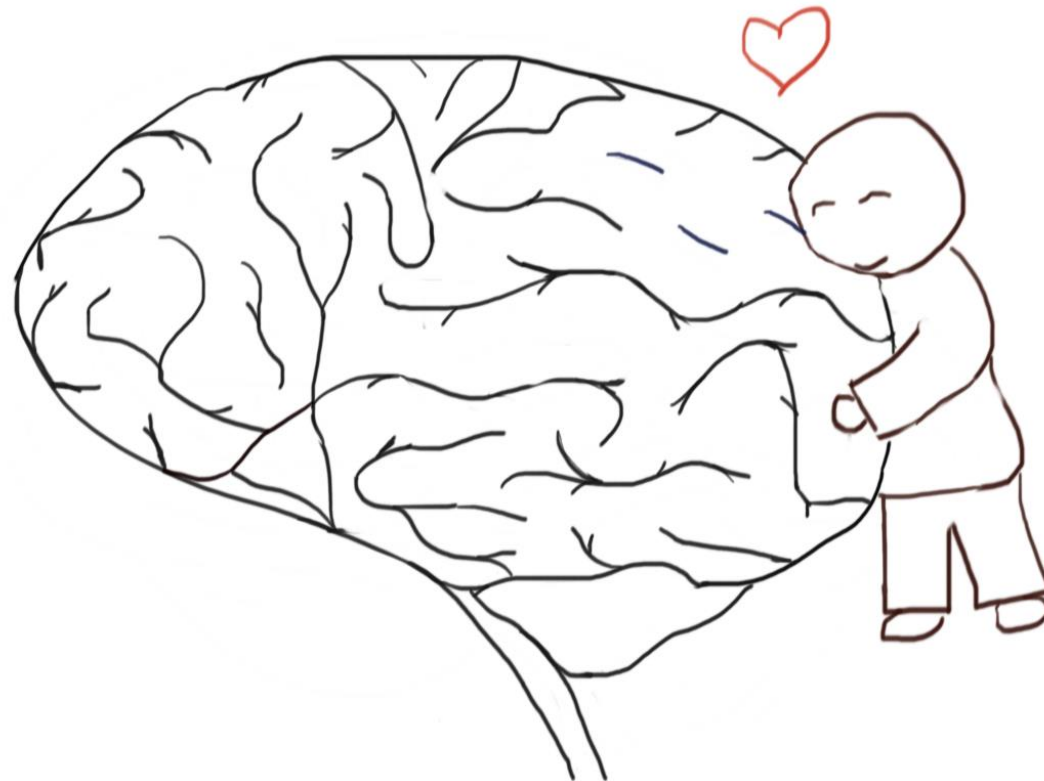
- Hvad er signalstoffer, og hvorfor er de vigtige os?
- Hvor meget er mine (grønne, røde og blå) systemer aktive og hvornår?

Udfyld systemerne med aktiviteter, der giver:

- Dopamin
- Endorfin
- Kortisol

DIN HJERNE ER DIN VEN

HVIS DU VIL VIDE MERE

Intro til autisme

- Kathy Hoopman: Den uundværlige autismemanual
- Elisabeth Reeve & Elisabeth Verdick: En overlevelsesguide for børn med autisme-spektrum-forstyrrelser (og deres forældre)
- Jude Welton: Skal jeg fortælle dig om autisme?
- Jude Welton: Skal jeg fortælle dig om Aspergers syndrom?
- Kathy Hoopman: Alle katte har Aspergers syndrom
- Sue Allen: Skal jeg fortælle dig om sanseforstyrrelser?
- Winnie Dunn: Lev sanseligt.
- Uta Frith (2010): Autisme og Aspergers syndrom.
- Temple Grandin (film fra 2010).
- Antonio Damasio (2005): Descartes' Error: Emotion, Reason, and the Human Brain.
- Gratis Materialer: <https://www.molis.dk/gratis>

HVIS DU VIL VIDE MERE

Autisme og hjernen

- Tony Attwoods: Relationship Counselling with Autistic Neurodiverse Couples
- Rita Carter: The Brain Book / Mapping the Mind
- Peter Lund Madsen: En kort historie om menneskehjernen
- Peter Lund Madsen: Dr. Zukaroffs testamente
- Uta Frith og Elisabeth Hill: Autism: mind and brain
- Susan Hart: Den følsomme hjerne
- Jennifer Cook O'Toole: Aspiens hemmelige bog om uskrevne sociale regler
- Jørgen Svenstrup: Nøglen til din hjerne
- Annette Prehn: Hjernesmarte børn
- Annette Prehn: Hjernevenner-serien
- Louise Egelund Jensen: Få dig dog et (godt) liv!

HVIS DU VIL VIDE MERE

Autisme og stress

- Charlotte Bjerregaard og Pernille Thomsen: Du skal huske at fodre din søhest
- Bo Hejlskov Elvén & Tina Wiman: Rabalder i børnefamilien - at håndtere børn med stærke følelser.
- Baranek et al., *J Child Psychol Psychiatry* 2013; Green et al., *Neurosci Biobehav Rev* 2015.
- South & Rodgers, *J Autism Dev Disord* 2017; Jenkinson et al., *Clin Psychol Rev* 2020.
- Hull et al., *Autism* 2017; Lai et al., *Nat Rev Neurosci* 2020.
- Hollocks et al., *Psychol Med* 2019; Hudson et al., *Mol Autism* 2019.
- Richdale & Schreck, *Sleep Med Rev* 2009; Hohn et al., *Autism* 2019.
- Maïano et al., *Res Autism Spectr Disord* 2016; Cage et al., *Autism* 2018.
- Taylor & Corbett, *Psychoneuroendocrinology* 2014; Muscatello et al., *Neurosci Biobehav Rev* 2022.
- Sinha et al., *Neurosci Biobehav Rev* 2014 (Predictive coding model).

Tak for i dag 😊

molis

Lea Rosenquist // Psykolog // lea@molis.dk // info@molis.dk // 60 61 58 43